

Българи

БРОЙ 2 | 2022

ЦЕНА – 30 кč

Валери Йорданов
за вечните истории,
КОИТО НИ ВЪЛНУВАТ

Паисий Хилендарски и неговата „История славянобългарска“

Димчо Дебелянов – между бляна и щастието

Доц. Гинка Бакърджиева за изкуството на превода

Васил Самоковлиев – носител на наградата „Христо Г. Данов“

Чехия и България заедно на една планета

FILOZOFICKÁ FAKULTA Univerzita Karlova

Катедра по южнославянски и балканистични изследвания

Философски факултет, Карлов университет

най-сърдечно кани всички,

които проявяват интерес към българския език, литература и култура,
да кандидатстват в специалността ЮЖНОСЛАВЯНСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
с профил БЪЛГАРИСТИКА

Какво предлагаме?

- ❖ Бакалавърска програма по специалността **Южнославянски изследвания** с езиков профил по Ваш избор: **български**, словенски, сръбски, хърватски. Редовна форма на обучение с продължителност 3 години. Образователна степен „бакалавър“ (Bc.).
- ❖ Надграждаща магистърска програма по специалността **Изучаване на страните от Югоизточна Европа** със следните езикови профили: албански, **български**, словенски, сръбски, румънски, хърватски. Редовна форма на обучение с продължителност 2 години. Образователна степен „магистър“ (Mgr.).
- ❖ Докторантски програми по специалностите **Славянски литератури** и **Славянска филология**. Четиригодишно обучение, образователна степен „доктор“ (Ph.D.).
- ❖ Имате възможност да изучавате избраната специалност както самостоятелно, така и в комбинация с други специалности, ако следвате в друг факултет на Карловия университет или в друго висше учебно заведение в Прага.
- ❖ Обучението се води основно на чешки език и съгласно чешкото законодателство е безплатно.

Какви са предимствата на специалността?

- ❖ Ще владеете отлично езика, който сте избрали като основен (напр. български), и много добре втория изучаван език от предлаганите профили.
- ❖ Ще се ориентирате в проблематиката от областта на историята, литературата и културата на страните от Югоизточна Европа.
- ❖ Изучаваните езици (български, сръбски, хърватски, словенски), както и заложените в програмата учебни дисциплини, се преподават от утвърдени специалисти, някои от които са преподаватели от съответната страна.
- ❖ Въз основа на различни европейски програми и университетски договори по време на следването имате много възможности за обучение в държавите, в които се говорят изучаваните славянски езици.
- ❖ Получавате диплома с широко приложение. Можете да работите като преводач, преподавател, журналист, в европейските и държавните институции, в сферата на културата, търговията, туризма, частния бизнес и редица други области.
- ❖ Специалистите по изучаваните славянски езици са малко, което предполага успешна реализация на пазара на труда.

Допълнителна кандидатстудентска сесия за академичната 2022 – 2023 година

- ❖ Бакалавърска програма
<https://www.ff.cuni.cz/prijimaci-rizeni/studijni-obory/bakalarske-obory/jihovychodoevropska-studia/>
Подаване на заявления за кандидатстване: до 8 август 2022 г. Провеждане на приемните изпити: 26 – 31 август 2022 г. (допълнителна дата: 06.09.2022 г.)
- ❖ Надграждаща магистърска програма
https://www.ff.cuni.cz/prijimaci-rizeni/studijni-obory/navazujici-magisterske-obory/jihovychodoevropska-studia_nmgr/
Подаване на заявления за кандидатстване: до 8 август 2022 г. Провеждане на приемните изпити: 26 – 31 август 2022 г. (допълнителна дата: 06.09.2022 г.)
- ❖ Докторантска програма – Славянска филология
<https://www.ff.cuni.cz/prijimaci-rizeni/studijni-obory/doktorske-obory/#dodatecne>
Подаване на заявления за кандидатстване: до 4 септември 2022 г. Провеждане на приемните изпити: 15 – 16 септември 2022 г. (допълнителна дата: 22.09.2022 г.)

За повече информация: <https://kjbs.ff.cuni.cz/cs/uchazec>

Ако имате въпроси относно кандидатстването в специалността „Южнославянски изследвания“, можете да се обърнете към ръководителя на Катедра по южнославянски и балканистични изследвания – д-р Иржи Янушка (jiri.januska@ff.cuni.cz), или към координатора на кандидатстудентската кампания – д-р Хелена Страник (helena.stranjik@ff.cuni.cz).

Скъпи читатели,

Известният италиански философ и писател Умберто Еко казва, че „преводът е езикът на Европа“. Само в Европейския съюз официалните езици са 24, а местните езици в Европа са около 225. Трудно бихме могли да си представим многоезичния свят, в който живеем, без преводачите. Без тях сме изгубени в превода. Добрият преводач успява да издигне незрими духовни мостове между различните култури, а хубавият превод ни дава възможност да се докоснем до необятните светове на писатели, поети, учени, мислители.

В настоящия брой ви срещаме с няколко наши добри преводачи и съмишленици. Сладкодумният бохемист Васил Самоковлиев е тазгодишният носител на наградата „Христо Г. Данов“ в категория „Преводна художествена литература“ за превода на „Сватби в къщата“ от Бохумил Храбал.

Доц. Гинка Бакърджиева, също преводач от чешки, разказва за инициирания от нея конкурс за превод и есе към Карловия университет, който вече 10 години популяризира българската литература в Чехия. За десети път публикуваме и наградните творби на студенти и ученици.

Красимир Проданов, превел изпълнената с мрачни пророчества книга на Мартин Вопенка „Новата планета“, ни въвежда в света на чешкия визионер. Двамата гостуваха в края на май в няколко български медии и представиха

„Новата планета“ в БНТ, БНР и „България Он Еър“. Нашата сътрудничка и преводачка Наталия Бояджиева получи тази година наградата „Възроденият феникс“ на Съюза на свободните писатели в България. Тя е автор на две книги за Филипините и Китай. Наталия ни среща с известния български артист, сценарист и режисьор Валери Йорданов, който обича да претворява вечни и истински истории и споделя, че „единственото, което ти остава, е да бъдеш себе си“.

Щастливи сме, че списание „Българи“, което тази година навърши 20 години, има такива успешни автори и преводачи.

Не можем да подминем годишнините на двама големи българи. „Помниш ли, помниш ли тихия двор, / тихия дом в белоцветните вишни?“, бленува един от най-големите ни поети, който не доживява издаването на първата си книга. „Четете и знайте, за да не бивате подигравани и укорявани...“ е посланието, което ни оставя преди 260 г. един от най-великите ни будители, обединил историята на българския род в една „книжчица“, в една „историйца“, която изиграва изключително важна роля за формирането на националното ни самосъзнание.

Приятно четене и прекрасно лято!

Мария Захариева

Съдържание:

Българската общност 4

Здравей, лято!

Накратко 5

Българо-чешки връзки 6 - 17

Доц. Гинка Бакърджиева – инициатор на конкурса за есе и превод / Резултати от конкурса / Превод на разказа на Елин Пелин „Чорба от греховете на отец Никодим“ / Наградени есета на тема: Злото не е трайно, доброто е господар на човешкото сърце / Тържествено предаване на награди и дипломи в БСУ „Д-р Петър Берон“ / Васил Самоковлиев: Как станах носител на националната награда / Представяне на книгата „Новата планета“ на Мартин Вопенка

Култура и традиции 18 – 27

Кукерски игри в Ямболско / Наталия Бояджиева и „Антология на миражите“ в Китайския културен център / Валери Йорданов – вечният юноша / Живеем за книгите / Димчо Дебелянов – между бляна и щастието, любовта и смъртта

Годишнини 28 – 29

Паисий Хилендарски и неговата „История славянобългарска“

Пътешествия 30 - 32

Кутна хора – съкровищницата на чешките крале

Слънчева храна 33

In Memoriam 34

Галина Тодорова

На корицата – известният български артист Валери Йорданов във филма „Воевода“. Снимка: личен архив на Валери Йорданов. Снимки на стр. 2: Здравка Славова и архив на Философския факултет на Карловия университет, фотограф – Ондřej Бесперат

Здравей, лято!

На тържеството по случай завършването на учебната 2021/2022 г. първокласниците от БСУ „Възраждане“ рецитираха стихчета за всяка буква заедно със своята учителка Полина Бездекова

На 12.6.2022 г. с голямо тържество в БНУ „Възраждане“ отбелязахме края на учебната 2021/2022 година. За първи път от две години в залата на Дома на националните малцинства се срещнаха учениците от всички класове, както и техните родители и учители.

Тържествената програма беше открита от децата от предучилищната група, които рецитираха „Аз съм българче“ на Иван Вазов. След тях на сцената излязоха талантивите певци и певици от вокална група „Орфей“ към неделното училище. Те зарадваха публиката с изпълнения на народни песни – „Седнало е Джоре дос“, „Изгряла е месечинка“ и „Помниш ли, Янке“. Най-развълнуваните участници в тържеството бяха, разбира се, първокласниците, които в един глас извикаха: „Ние вече сме грамотни!“. Те ни казаха стихчета за всяка от буквите в азбуката, рецитираха ни стихотворението на Ран Босилек, „Родна реч“, а накрая със стихове се сбогуваха и с букварчето, което беше с тях през цялата учебна година.

Учениците от втори клас бяха подготвили кратка пиеса по приказката „Добро за добро“ на Ран Босилек. Краят, разбира се, беше приказно щастлив – с помощта на пчелите и работливите мравки момъкът успя да се справи със задачите, поставени му от царя, и да получи ръката на царската дъщеря. За малките актьори награда бяха аплодисментите на публиката.

Третокласниците пък си задаваха един на друг въпроси като „Защо мечокът спи зимен сън?“, „Защо пингвинът живее на Южния полюс?“ или „Защо гущерът се припича на слънце?“ и си отговаряха в стихотворна форма с прекрасните рими на Петя Кукудева.

Много добро настроение и аплодисменти съпровождаха представянето на четвъртокласниците, които разиграха истинска новинарска емисия, в която не липсваха както забавни новини, така и прогноза за времето през лятната ваканция, репортаж за пътната обстановка в началото на ваканцията, както и представяне на най-новите тенденции в летните

прически.

Учениците от пети клас закриха тържеството с няколко стихотворения, посветени на лятото – „Ваканция“ от Петя Йорданова, „Лятото рисува“ на К. Константинова и „Да съм слънчево момиче“ на Петя Дубарова. На тържеството получиха наградите си и нашите ученици, участвали в международния конкурс по случай 20-годишнината на сдружение „Възраждане“, „Будители и възрожденци“. Дияна Петкова (5. клас) се класира на второ място с есето си „Будителите“ в първа възрастова група на категория „Литература“, а Йоана Пиперкова (4. клас) спечели трето място в същата категория. Първокласникът Боримир Тодоров получи поощрителна награда в категория „Изобразително изкуство“ (първа възрастова група) за своя портрет на св. св. Кирил и Методий. И така дойде моментът, който и деца, и родители чакаха с трепет – раздаването на удостоверенията на учениците от начален курс. Имаше много усмивки, цветя и мили думи, но най-хубаво от всичко беше усещането, че вече сме с една година по-големи, по-знаещи и по-можещи. На всички ученици пожелаваме безгрижна и весела ваканция, много усмивки, радост и летни приключения. А през септември ви очакваме отново!

Д-р Десислава Вилимовска

В залата на ДНМ се срещнаха учениците от всички класове на БНУ „Възраждане“, както и техните учители и родители

Накратко

Михаил Михайлов спечели новоучредения „Приз „Орфей“ за неиздаван нов български роман.

Романът „Перфидни илюзии“ отразява живота на автора по време на прехода. Наградата „Орфей“ е създадена по идея на журналиста и писателя Стоил Рошкев. Жури в състав: проф. Симеон Янев, Румен Леонидов, Стоил Рошкев и Нора Стоичкова оцени 99 творби на съвременни автори. Паричната стойност на наградата е 12 хил. лв., което я прави най-голямата литературна награда в България.

Писателят Михаил Михайлов дари 10% от спечеления от него „Приз „Орфей“ за наградния фонд на конкурса. Михаил Михайлов е дипломат, архитект, музикант и страстен ловец. Той работи дълги години в Африка. Автор е на новелата „Бушменска прокоба“, която има голям успех и се изучава в намибийските училища. Преведена е на немски и английски, а Михайлов е обявен за „писател на Африка“ през

2010 г. Той е бил декан на факултета по „Модерна музика“ към Колежа по изкуствата и почетен консул на България в Намибия. Член е на Съюза на българските писатели. Автор е на книгите „Анича“, „Африкански пусии“, „Кафява захар“, „Лов и любов“, „История на истината“ и др. Носител е на наградата „Дончо Цончев“ от конкурса „Дивото“ на БЛРС.

Българският филантроп д-р Милен Врабевски беше почетен гост по време на тържественото откриване на културен център „Иван Михайлов“ на 18 април в град Битоля.

Д-р Милен Врабевски

Д-р Врабевски и неговата фондация „Българска памет“ подкрепят финансово дейността на центъра. Официални гости на събитието бяха също така министър-председателят на България Кирил Петков, вицепрезидентът Илияна Йотова, външният министър Теодора Генчовска и др. Д-р Милен Врабевски посети и град Охрид, където присъства на откриването на Дружеството за разпространение и опазване на българската култура, традиции и културно-историческо наследство „Балкански хоризонти“.

Културният център „Иван Михайлов“ в Битоля беше опожарен в началото на юни. Материалните щети на сградата след вандалския акт са за над 20 хиляди лева. Президентът Румен Радев и вицепрезидентът Илияна Йотова определиха случилото се

като поредната провокация в дългогодишната антибългарска кампания в Северна Македония. За палежа беше задържан от македонските власти 34-годишен мъж – известен македонски певец. Разходите по възстановяването в размер на над 20 хиляди лева поема д-р Милен Врабевски и фондация „Българска памет“.

Българският козметичен бранд Wooden Spoon (Дървена лъжица) бе представен в официалното издание в чест на платинения юбилей на кралица Елизабет II

през месец май. Книгата описва 70-годишното управление на кралица Елизабет II и включва 500 стр. и 250 фотографии. Брандът Wooden Spoon е включен в луксозния албум, защото продуктите му са със 100% натурални съставки. Всички гости са получили на бала в чест на кралицата като подарък луксозен нощен еликсир Majestic drop by Wooden Spoon. Бебешката козметична серия Wooden

Spoon е представена още през 2019 г. в книгата „Baby Sussex“, посветена на първия рожден ден на бебе Арчи, сина на Меган Маркъл и принц Хари. Основател на успешната фирма за биокозметика е Силвия Павлова.

На 2 май 2022 г. в Борисовата градина в София е открит паметник на Дико Илиев – български композитор, музикант и диригент.

Инициативата е на полк. Цветан Цеков – пилот и военен журналист, председател на Национална фондация „Дико Илиев“. Дико Илиев основава духови оркестри във Врачанско и Монтанско. Създател е на жанра „Хорà за духови оркестри“. Творчеството на Дико Илиев включва 56 народни хора, 16 марша, 7 китки, 1 рапсодия.

Преводът е една от притегателните области за изява и творчество

През 2022 г. се навършват 10 години от първото издание на конкурса за превод и есе, организиран от Катедрата по южнославянски и балканистични изследвания към Философския факултет на Карловия университет. Медиен партньор на конкурса от самото му създаване през 2013 г. е списание „Българи“, а сдружение „Възраждане“ години наред осигурява и част от наградите. Първите отличени преводи са на Яна Георгиева – за проза и на Никола Фудейова – за поезия. По повод юбилея се обърнах към доц. д-р Гинка Бакърджиева – инициатор на конкурса, за да разкаже за десетгодишната му история.

Снимка: личен архив на доц. Гинка Бакърджиева

Доц. д-р Гинка Бакърджиева

Доц. Бакърджиева, как възниква идеята за този конкурс и към каква аудитория е насочен той?

Конкурсът за превод и есе се провежда за първи път през 2013 г. във връзка с честването на 1150 години от Великоморавската мисия на светите братя Кирил и Методий. Реализира се с подкрепата на Българския културен институт в Прага, който не само осигурява наградите, но обикновено е домакин на тържеството по случай 24 май, когато се обявяват резултатите. Медиен партньор е списание „Българи“, издание на сдружение „Възраждане“, в което се публикуват отличените текстове.

Първоначално конкурсът е ориентиран към студентите българи от Карловия университет в Прага, Масариковия университет в Бърно и университета в Пардубице. Впоследствие разширява обсега си и привлича ученици от БСУ „Д-р Петър Берон“ в Прага и от БСУ „Христо Ботев“ в Братислава, както и студенти от университета „Я. А. Коменски“ в Братислава. През последните три години е адресиран към всички българи, които проявяват интерес към словесното изкуство (превод, творческо писане, литературна критика) и са на възраст до 35 години.

За обективното протичане на конкурса се съставя жури, което включва както преподаватели от съответните учебни заведения на участниците, така и българи от културни или научни центрове (БКИ, Славянския институт и под.). Всеки член на журито оценява текстовете в отделните

конкурсни секции, след което резултатите се обсъждат и се оформя окончателното класиране. Дължим благодарност на всички колеги, които са се отзовавали на поканата за участие и са съдействали за реализацията на конкурса.

Какви са конкретните цели на конкурса?

Целта на конкурса е да се предостави възможност за изява на младите българи и наред с това да се популяризират значими за българската литература творци – както класици, така и съвременни белетристи и поети. През изминалите десет години бяха преведени на чешки (евент. на словашки език) творби на Деян Енев, Георги Господинов, Георги Рупчев, Добромир Тонев, Любен Петков, Здравка Евтимова, Мирослав Пенков, Людмил Станев, Захари Карабашлиев, Йордан Йовков, Елин Пелин. От участниците в конкурсната секция за есе се очаква да покажат уменията си за писане на текст на български език. При повечето издания на конкурса обичайната тема на есето е „Какво е за мен България?“. Така възниква своеобразна поредица от текстове, които, ако бъдат събрани, ще образуват интересна мозайка от лични преживявания, впечатления и възприятия за България. През последните три години конкурсът е насочен към по-широк кръг от потенциални участници, форматът му е леко променен и темата на есето е обвързана с творчеството на превеждания автор.

По какъв начин подобни инициативи подпомагат обучението?

Усвояването на езика и запознаването с културата на една страна не се свежда само до аудиторните занятия, а предполага извършване на определена продуктивна дейност. Имам предвид дейност, при която обучаемият (самостоятелно или в група) създава продукт и получава признание, та макар и само в рамките на дадена група. От съществено значение при извънаудиторните инициативи е не само да допълват учебния процес, но и да са в синхрон с интересите на студентите, да притежават силен мотивиращ потенциал. Преводът се оказва една от притегателните области за изява и творчество, възможност за практическа приложимост на придобитите знания.

Публикувани ли са студентски преводи и в други издания?

Не се наемам да направя подробен преглед, но доколкото си спомням, преводи на студенти са публикувани в литературния двуседмичник „Твар“ (2012), както и в специалния брой на сп. „Плав“ (2014), посветен на съвременната българска литература. С желание са се отзовавали и на

Българският културен институт, когато е било необходимо да се извърши превод и монтаж на субтитри на български филми, ще спомена само някои от тях: „Барриерата“, „Срещи с Иречек“, „Манчестер Юнайтед от Свищов“. В тази връзка бих искала да добавя, че от няколко години на особено интерес се радва преводаческият уъркшоп, който провеждаме през летния семестър съвместно с лекторите от Катедрата. Всеки лектор подготвя със студентите си превод на късометражен филм от съответния език (албански, български, румънски, словенски, сръбски, хърватски) на чешки език. В края на семестъра се провежда „Вечер на късометражния филм“, на която преведените филми се представят пред студентска аудитория.

Има ли проекти в областта на превода, осъществени с участието на студенти от Катедрата по южнославянски и балканистични изследвания към Философския факултет на Карловия университет?

Бих припомнила два такива проекта. Първият се реализира благодарение на съвместната ни работа с колежата Марцел Черни и непрежалимия българист Владимир Кршиж, на ентузиазма на студенти и абсолвенти, възпитаници на Карловия университет. Така в резултат на усилията на екипа, наброяващ 21 души, възниква представителното издание *Půlnoční historky. Antologie bulharského diabolizmu* (Eds.: Bakardžieva, G. – Černý, M. – Kříž, V. Praha: Euroslavica, 2014, 408 s.). Значителна подкрепа оказва Българският културен институт. По негова инициатива проектът беше представен на Панаира на книгата в Прага (2012), а премиерата на антологията се състоя в библиотека „Вацлав Хавел“ (2016). Вторият значим проект е сборник с разкази на съвременни писатели от Югоизточна Европа: *Odkud vítr vane. Výběr současné krátké prózy z jihovýchodní Evropy* (Ed.: Našinec, J. Praha: Karolinum, 2016, 172 s.). Преводите са дело на студенти от всички езикови профили, застъпени в Катедрата. Сборникът също беше представен на Панаира на книгата в Прага (2016).

Какви възможности имат студентите да се реализират като преводачи?

Радващ е фактът, че талантиви студенти се реализират успешно и като професионални преводачи към държавни институции, търговски фирми, осведомителни агенции, издателства... За да се превежда и популяризира българската литература зад граница обаче, е нужна и солидна държавна подкрепа – финансиране на преводни издания, програми за обучение на млади преводачи, стипендии за творческо пребиваване и др.

Въпросите зададе
Мария Захариева

Доц. д-р Гинка Бакърджиева е завършила специалност „Славянска филология“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. От 1993 г. е преподавател в катедра „Славистика“ на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, където води практически и теоретични курсове по чешки език, културни реалии и теория на превода. Работила е като лектор по български език в университета „Адам Мицкевич“, Познан (2001–2002), и в Карловия университет, Прага (2010–2014 и 2019 – понастоящем). Съавтор е на мултимедийния курс „Български език за чужденци“, отличен с Европейски езиков знак (2007). Научните ѝ публикации са ориентирани към съпоставителното езикознание, теорията и практиката на превода, методиката на чуждоезиковото обучение. Превежда белетристика, филми и специализирана литература от чешки език. Два пъти е носител на награда „Пловдив“ – за превода на „Вероника и кокосовият дядо“ на Павел Шрут (2009) и „Чук за вещици“ на Вацлав Каплички (2019). През 2016 г. е отличена със сребърен плакет на Философския факултет на Карловия университет за значим творчески и педагогически принос в развиването на чешко-българските отношения в областта на културата и художествения превод.

Резултати от конкурса за млади преводачи и есеисти

24 май 2022 година

Жури в състав: доц. д-р Гинка Бакърджиева – лектор по български език, КЮБИ; д-р Марцел Черни – литературовед, КЮБИ, Славянски институт ЧАН; д-р Якуб Микулецки – литературовед, Славянски институт ЧАН; Снежана Таскова – преподавател по БЕЛ в БСУ „Д-р П. Берон“; Галина Тодорова – директор на БКИ.
Медиен партньор: списание „Българи“, издание на сдружение „Възраждане“. Преводът, класиран на 1. място, и наградените есета ще бъдат публикувани в сп. „Българи“, гл. ред. Мария Захариева.

Класиране:

I. Превод от български на чешки език на разказа „Чорба от греховете на отец Никодим“

1. място

Юлия Сършнюва – студентка в магистърска програма „Чешки език и френски език“ (2. курс), Педагогически факултет, Карлов университет.

2. място

София Гюлеметова – студентка в специалност „Южнославянски изследвания“, профил „Българистика“ (2. курс), Философски факултет, Карлов университет.

3. място

Александра Калесова – студентка в специалност „Южнославянски изследвания“, профил „Българистика“ (2. курс), Философски факултет, Карлов университет.

Поощрителна награда

Йоханка Маркова – студентка в специалност „Хуманитарно образование“ (3. курс), Факултет за хуманитарни науки, Карлов университет.

II. Есе на БЕ на тема „Злото не е трайно, доброто е господар на човешкото сърце“

Журието присъжда две равностойни награди:

Катрин Милорчева – ученичка в VII клас на БСУ „Д-р Петър Берон“, Прага;

Борис Първанов – ученик в IX клас на БСУ „Д-р Петър Берон“, Прага.

Превод на художествена проза

Чорба от греховете на отец Никодим

Елин Пелин

Днешният ден, макар и обикновен делничен ден, беше великолепен. Някак празнично се разстилаше небето, някак празнично светеше слънцето, нещо молитвено имаше в тишината на гората, в набожния напев на чешмата. Нещо смирено имаше в походката на черния котарак, който замислено мина през двора и бавно се качи на чардака.

Ние с отец Сисой седяхме до масата под сянката на лозата и се радвахме на тоя хубав ден. Пред нас далеко долу се разстилаше зелената равнина на полето, заградено със синкавите силуети на планината и на нейните верижни гористи разклонения, които смирено бяха възправили обли върхове към небето, сякаш се молеха.

Отец Сисой, облеган на пейката, бавно и спокойно местеше с хубавите си пълни ръце зърната на кехлибарената си броеница и унесено мълчеше.

През двора премина, запасан с бяла престилка и със съдове в ръка, глуховатият магер.

Отец Сисой му кимна с ръка.

– Готово ли е, готово ли е? – викна му високо и отчетливо той, извади от джобчето на кадифения си колан часовника и го погледна.

– А-а – ще бъде – отговори магерът, направи знак с ръка да имаме търпение и като не дочака друг въпрос, тръгна към магерницата.

Усмивка, сияеща от доброта, озари лицето на отец Сисой.

– Знаеш ли какво ще ядем? – обърна се към мене той.

– Пак някоя съблазън си приготвил, отче – рекох аз, като посочих с очи шишето вино, което се изстудяваше в коритото на чешмата.

Това шише, когато стоеше там, всякога предвещаваше нещо по-особено за обяд. Гювеч, някоя люта овнешка яхния, печено пиле или шишкебап.

– Не – каза отец Сисой, като положи ръце на масата. – Днес ще ядем нещо просто само по себе си, но пълно със значение. Днес ще те гостя с чорба от греховете на отец Никодим.

Погледнах го учудено и похвално за хубавата шега.

– Не се шегувам, любезни – каза отец Сисой и наведе умислено глава. – Казвам самата истина – днес ще ядем чорба от греховете на отец Никодим. Ето, година вече става, откак, царство му небесно, почива бедният там в манастирските гробища под дюлята, която сам бе садил и отгледал. Скромността му в живота спомогна скоро да се забрави името на тоя добър човек, чиято душа е живяла в страх пред бога и в стремление за райските блага, като се е бъртала в безпокойствие.

Заварих го тук година преди смъртта му, остарял, но запазен, здрав и як. Като че ли сега виждам да минава през двора неговата едра, висока, права, широкоплещеста фигура, която не можеше да влезе в черковната врата, ако не се понаведе. Той вървеше тежко, бавно и важно като патриарх. В неговите широки кръгли очи, над които се надвесваха като лозници гъсти вежди, имаше

Polévka z hříchů otce Nikodéma

Elin Pelin

Dnešní den, třebaže obyčejný a všední, byl velkolepý. Nebe se jaksi svátečně rozprostíralo, slunce jaksi svátečně svítilo, v tichu lesa a nábožném popěvku kašny jako by zněla modlitba. Così pokorného bylo ve způsobu chůze černého kocoura, který zamyšleně přešel dvůr a pomalu vylezl na verandu.

My jsme s otcem Sisojem seděli u stolu ve stínu vinné révy a těšili se z tohoto hezkého dne. Daleko, dole před námi se rozkládala zelená nížina pole, obklopeného modravými siluetami hor a jejich řetězovitými lesnatými výběžky, které pokorně pozvedaly oblé vrcholky k nebi, jako by se modlily. Otec Sisoj, opřený na lavičce, pomalu a klidně přebíral svými pěknými plnými rukama jantarové korálky růžence a zasněně mlčel.

Přes dvůr prošel, opásán bílou zástěrou a s nádobím v ruce, nahluchlý klášterní kuchař.

Otec Sisoj mu pokynul rukou.

„Tak už to bude, už to bude?“ křiknul na něj zvučně, vytáhl z kapsy sametového pásu hodinky a pohlédl na ně.

„Ále – bude,“ odpověděl kuchař, zvedl ruku, abychom měli strpení, a nečekaje na další otázku, odešel do klášterní kuchyně.

Tvář otce Sisoje ozářil úsměv plný dobroty.

„Víš, co budeme jíst?“ obrátil se na mne.

„Zase jsi připravil něco lákavého, otče,“ pravil jsem a ukázal na lahev vína, které se chladilo v korytě kašny.

Když tam ta lahev stála, pokaždé věštila něco mimořádného k obědu. Džuveč, nějaké ostré skopové na cibuli, pečené kuře nebo maso na rožni.

„Ne,“ řekl otec Sisoj a složil ruce na stůl. „Dnes budeme jíst něco samo o sobě prostého, ale velkého významu. Dnes tě budu hostit polévkou z hříchů otce Nikodéma.“

Pohlédl jsem na něj udiveně a pochvalně za dobrý žert.

„Nežertuji, můj milý,“ řekl otec Sisoj a zamyšleně sklonil hlavu.

„Říkám jen pravdu – dnes budeme jíst polévku z hříchů otce Nikodéma. Podívej – už je to rok, co ten nebožák, budiž mu země lehká, odpočívá na klášterním hřbitově pod tamtou kdoulí, kterou sám zasadil a vypěstoval. Jeho skromnost během života napomohla tomu, že se rychle zapomnělo na jméno tohoto dobrého člověka, jehož duše žila v bázni Boží a ve snaze o rajskou blaženost, třebaže zmitána vnitřním nepokojem.

Zastihl jsem ho tady rok před smrtí zestárlého, ale udržovaného, zdravého a houževnatého. Jako bych teď viděl procházet přes dvůr jeho robustní, vysokou, vzpřímenou a ramenatou postavu, která se nemohla vejít do kostelních dveří, pokud se nesklonila. Chodil těžce, pomalu a důležitě jako patriarcha. V jeho velkých kulatých očích, přes něž přečnívalo obočí husté jako réva, byl záhadný, zvláštní a podivný pohled, jenž neodpovídal síle, kterou vyzařoval jeho postoj. Ráno, když vycházel ze stínu cely a zastavoval se u kostelních dveří, aby se pokřižoval, mu na široká ramena, obepjatá vybledlým starým rouchem, dopadaly sluneční paprsky jako na hřebeny nějakého pohoří. A mně se, Bože,

загадъчен, странен и чуден поглед, който не отговаряше на силата, що излъчваше неговата осанка. Сутрин, когато излизаше от сянката на своята килия и спираше пред черковната врата да се прекръсти, по широките му плещи, върху които се опъваше обезцветеното му старо расо, слънчевите лъчи падаха като въз хребета на някоя планина. И мене, боже, прости ме, всякога ми се струваше, че на тоя човек не подобава да се моли, защото изглеждаше по-силен от всички грехове, срещу които не трябваше да вдига пръсти, събрани за кръстене, а сключени в юмрук.

Отец Никодим живееше самотен в малката си стаичка и не пожела да общува с мене. Хранеше се сам, редовен и точен бе на всички служби, на утринните и вечерните. С любов и старания той отглеждаше цветята в градината и особено обичаше белите рози, от които тук е насадил различни видове. През хубавите майски утрини, когато тия рози нацъфтяваха и дворът сякаш се изпълваше с малки бели ангелчета, отец Никодим слизаше между тях, дълго се разхождаше, миришеше ги и откъсваше само една. Интересно бе, че тая роза всякога намираха оставена на пейката зад манастирската ограда, гдето се простира най-хубавата ливада. Днес вече знам, че тая странност не е била без значение, макар и да е забудена в тайна. През хубавите пролетни и летни дни отец Никодим повечето време прекарваше с въдица покрай реката. Това беше неговата страст. И аз не вярвам да има по-голям ловец на първа риба. Той скиташе из сенчестия дол покрай реката, провираше се из гъстака, който покрива бреговете ѝ, катереше се по големите обли камъни, зеленявали от векове, и не знаеше умора. В такива дни той пропускаше вечернята. Но много хора са го виждали, че като чуе камбаната, оставя въдицата, изправя се и се кръсти, докато звънят заглъхне.

Отец Никодим бе дошъл в манастира още младеж, на двадесетгодишна възраст, и си е бил все такъв чудак. Много пъти са му предлагали да стане игумен, но той смирено е отказвал.

Сега той почива успокоен под своята дюля, която е навела над него кичестия си храст, отрупан с млад и зелен още плод. А ние ще ядем чорба от неговите грехове.

Отец Сисой се усмихна мъдро, повдигна ръце, за да се дръпнат дългите ръкави на расото му, и продължи:
– Вчера в дъното на едно скрито долапче в килията на отец Никодим, която сега е празна, се намери едно гърне, пълно с фасул, захлупено с молитвеника на покойния. Всяко зърно поотделно бе завито в книжка.

Върху първата бяла страница на молитвеника пише...

Отец Сисой извади от пазвата си малка, със стара подвързия книга и прочете: „За всяко мое прегрешение, с дело или с помишление, оставям тук по едно бобено зърно – черно за неппростимите и бяло за тия, които хвърлят душата ми в съмнение и мисълта ми не може да разграничи грях ли са, или не. За черните пред бога се разкайвам дълбоко, за белите се моля за прошка.“

Отец Сисой затвори книжката, сложи я на масата и извади от джоба си една кърпа, в която бе увито нещо. Като я разви, той изтърси от нея на масата цял куп малки смачкани книжки, които се пръснаха от въздишката му.

– Това са книжките, с които бяха обвити фасулени зър-

носа ми, вжъдыкы zdálo, že tomuto člověku nepřísluší se modlit, protože vypadal silnější než všechny hříchy, proti kterým nemusel pozvedávat prsty připravené k pokřizování, nýbrž zaťaté v pěst.

Otec Nikodém žil osamocené v malém pokoji a nikdy nezatožil, abychom se sblížili. Jedl sám, chodil řádně a přesně na všechny bohoslužby, na ranní i večerní. S láskou i pílí pěstoval květiny na zahradě a obzvláště měl rád bílé růže, kterých vysázel více různých druhů. Za krásných květnových rán, když růže rozkvétaly a dvůr jako by se naplňoval malými bílými andělíčky, otec Nikodém scházel mezi ně, dlouho se procházel, číchal k nim a vždy si jednu jedinou utrhl. Zajímavé bylo, že tu růži pokaždé nacházeli odloženou na lavičce za klášterní zdí, kde se rozprostírala ta nejkrásnější louka ze všech. Dnes už vím, že tahle zvláštnost měla svůj význam, i když je zahalena tajemstvím.

Za pěkných jarních a letních dnů trávil otec Nikodém většinu času s udicí u řeky. To byla jeho vášeň. Ani já nevěřím, že by na světě byl větší lovec pstruhů. Bloumal stinným údolím kolem řeky, prodíral se houštím, které pokrývá okolní břehy, šplhal po velkých oblých kamenech, které byly po staletí zelené, a neznal únavy. Za takových dnů vynechával večerní bohoslužbu. Ale mnoho lidí ho vidělo, že jakmile slyší zvony, položí udici, narovná se a křížuje se, dokud zvon neumlkne. Otec Nikodém přišel do kláštera ještě jako mládenec, jako dvacátník, a vždycky byl takový podivín. Mnohokrát mu navrhovali, aby stanul v čele kláštera jako igumen, ale on to pokorně odmítal.

Teď odpočívá v pokoji pod svou kdoulí, která nad ním sklonila košaté větve, obsypané mladými a ještě zelenými plody. A my budeme jíst polévku z jeho hříchů.“

Otec Sisoj se moudře usmál, zvedl ruce, aby si vyhrnul dlouhé rukávy roucha, a pokračoval:

„Včera se na dně jedné ukryté skříňky v cele otce Nikodéma, která je teď prázdná, našel hrnec plný fazolí, přiklopený nebožtíkovou modlitební knížkou. Každé jednotlivé zrnko bylo zabalené do papírku.

Na první bílé stránce modlitební knížky je napsáno...“

Otec Sisoj vytáhl ze záhradní malou knihu se starou vazbou a přečetl: „Za každý svůj prohřešek skutkem či myšlenkou tu zanechávám jedno fazolové zrnko – černé za neodpustitelné a bílé za ty, které uvrhují mou duši v pochyby, že má mysl nemůže rozlišit, zda jde o hřích, anebo ne. Za černé se hluboce kaji před Bohem, za bílé se modlím za odpuštění.“ Otec Sisoj zavřel knížku, položil ji na stůl a vytáhl z kapsy šátek, ve kterém bylo něco zabalené. Když ho rozbálil, vyklepal z něj na stůl celou hromadu malých zmačkaných papírků, které se rozletěly, jak si povzdechl.

„Toto jsou papírky, do kterých byla zabalena fazolová zrna. Na každém z nich je zapsán hřích, kterého se otec Nikodém dopustil. Přečetl jsem jeden po druhém a vidím, že duše ubohého mnicha se patrně trápila zbytečně a že milostivý Bůh přijímal jeho modlitby s laskavým a dobrotivým úsměvem. Přečtěme si nějaké:

„Vzpomněl jsem si na světský život a na své mládí. Vzpomněl jsem si na svou lásku, která se stala příčinou, proč jsem vstoupil do kláštera. Vzpomněl jsem si na tu, kterou jsem miloval, i na bílé růže, kterými se ráda zdobila, – černé zrnko. „Na památku jejích bílých růží jsem v zahradě vysadil tři, – černé zrnko.

на. На всяка от тях е написан греха, който отец Никодим е сторил. Прочетох ги едно по едно и виждам, че душата на бедния монах може би се е терзала напразно и че бог милостив е приемал молитвите му с блага и добродушна усмивка. Нека прочетем някои:

„Спомних си за светския живот и за младостта си. Спомних за любовта си, която стана причина да постъпя в манастира. Спомних за тая, която обичах, и за белите рози, с които тя обичаше да се кичи“ – черно зърно.

„За спомен на нейните бели рози насадих в градината три“ – черно зърно.

„Върху пейката на ливадата зад манастира оставям всеки ден по една бяла роза за тоя, който я намери. Нека ѝ се радва една непозната душа, както се е радвала някога тя“ – бяло зърно.

„Една мисъл не ми дава мира – защо избягах от живота. Спасих ли себе си, или се погубих?“ – бяло зърно.

„Като спасява човек душата си, не погубва ли тялото си?“ – бяло зърно.

„Мисля и не знам кое е върховното в човека – душата или тялото. Не са ли те всъщност неразделни и не тържествува ли душата пред влеченията радостни на тялото?“ – бяло зърно.

И тъй, във всички написани книжки, пуцани в гърнето, бяха отбелязани не сторени грехове, а спомени от млади, мисли, които са раждали съмнения, и съмнения, които са мъчили душата на покойния отец Никодим. Като прочете книжките, отец Сисой ги прибра грижливо, уви ги в кърпата си, турна ги в джоба и като ме погледна въпросително, каза:

– Какво нещо е човек!

– Черно зърно – отговорих аз.

– И черно, и бяло – усмихна се отец Сисой.

В това време магерът почна да нарежда масата, защото беше вече обед, и донесе една голяма паница с димяща и ароматна чорба от фасул, която бе прошарена от бели и черни зърна.

– Ето, тая чорба е от греховете на отец Никодим. А пък виното, което се изстудява там, рекох да пием за бог да прости на добрия монах – каза отец Сисой и ме покани да обядваме.

Елин Пелин. Съчинения. Том III.

София: Български писател, 1972, с. 39 – 43.

„Na lavičku na louce za klášterem pokládám každý den jednu bílou růži pro toho, kdo ji najde. Necht' těší neznámého člověka, tak jak někdy těšila ji.“ – bílé zrnо.

„Jedna myšlenka mi nedopřává klidu – proč jsem utekl ze života. Zachránil jsem se, nebo jsem se odsoudil k záhubě?“ – bílé zrnо.

„Když si člověk zachraňuje duši, nepřináší-li zároveň zkázu tělu?“ – bílé zrnо.

„Přemýšlím a nevím, co v člověku vítězí – duše, nebo tělo. Copak nejsou ve skutečnosti neoddělitelné a netriumfuje-li snad duše nad radostnými vášněmi tělesnými?“ – bílé zrnо.

A tak na žádném popsaném papírku hozeném do hrnce nebyly zaznamenány vykonané hříchy, ale vzpomínky z mládí, myšlenky, které rodily pochyby a zase další pochyby, které mučily duši zesnulého otce Nikodéma.“

Poté, co je přečetl, otec Sisoj papírky starostlivě sesbíral, zabalil je do šátku, zastrčil je do kapsy a s tázavým pohledem mi řekl:

„Co je vlastně člověk zač!“

„Černé zrnо,“ odpověděl jsem.

„I černé, i bílé,“ usmál se otec Sisoj.

Mezitím kuchař začal dávat na stůl, protože už bylo poledne, a přinesl velkou hliněnou mísu s dýmající fazolovou polévkou, která byla namíchaná z bílých a černých zrn.

„Tak, tahle polévka je z hříchů otce Nikodéma. Nu a víno, které se tamhle chladí, pijme na odpuštění tomu dobrému mnichu,“ řekl otec Sisoj a pobídl mě k obědu.

Z bulharského originálu Elin Pelin: Săčinenija. Tom III.

Sofija: Bălgarski pisatel, 1972, s. 39–43;

пřel. Julie Sršňová.

Юлие Сършньова понастоящем завършва магистърската програма по специалност „Чешки и френски език“ в Педагогическия факултет на Карловия университет. Изучава български език като избираема дисциплина към Катедрата по южнославянски и балканистични изследвания на Философския факултет. Преподава чешки език за чужденци. Интересите ѝ са в сферата на чуждоезиковото обучение и на превода.

Юлие Сършньова

Снимка: личен архив на Юлие Сършньова

Есе

Злото не е трайно, доброто е господар на човешкото сърце

Катрин Милорчева

Разликата между доброто и злото?

Доброто и злото са две противоположности. Светът така е устроен, че винаги след злото идва доброто. Силата на доброто е много по-голяма и трайна от силата на злото. Със зло не можеш да постигнеш нищо, с добро постигаш всичко. Обикновено човек реагира на лошото с лошо, а на доброто – с добро. В живота обаче злото никога не остава безнаказано, а доброто винаги печели и се възна-

Катрин Милорчева е от София, на 13 години, и е ученичка в 7. клас на БСУ „Д-р П. Берон“, Прага. Обича литературата и изобразителното изкуство, а през свободното си време чете книги и слуша музика. Обича да се разхожда сред природата. Катрин е отлична ученичка. Участва активно в живота на училището. Печелила е престижни награди в национални и международни конкурси по литература и изобразително изкуство.

Катрин Милорчева

Снимка: личен архив на Катрин Милорчева

граждава. Когато някой иска да ти навреди, не бива да му отвърщаш с лошо, а да му покажеш, че с добро може да се постигне повече.

Всеки носи в себе си и добро, и зло. Според това как е живял и как е възпитаван човек, у него надделява някое от тях. Понякога злото и доброто не се проявяват от първия път. При някои хора злото е спотаено дълбоко в тях, а при други е обратното – доброто се е загнездило в душата им и затова ни е трудно да ги разпознаем. Доброто е свято чувство, скрито в сърцето на човека. Неслучайно

Злото не е трайно, доброто е господар на човешкото сърце

Борис Първанов

Всеки от нас е запознат с понятия като „добро“ и „зло“. От детството родителите ни четат приказки за доброто и злото, учат ни да правим добри дела, да бъдем добри към хората около нас. Добротата е всичко най-положително и светло в живота. Добрият човек мисли за другите, уважава ги и искрено им желае всичко най-добро. Той се опитва да види само хубавото в тях, без да обръща внимание на недостатъците им. Добрият човек помага на други хора напълно безвъзмездно, без да изисква или очаква нищо в замяна. Няма значение дали са близки хора, или просто познати. Той винаги се опитва да остане сдържан, да бъде разбиращ, опитва се да не обижда другите и да не бъде груб с тях. Но ако все пак това се случи, тогава той съжалява с цялото си сърце и моли за прошка. Добротата винаги ни помага да придобием вяра и надежда, че всичко ще бъде наред. Но светът в никакъв случай не е съвършен, нито ние сме хора без грешки. Без да знаем какво е доброто, никога няма да разберем какво е злото. Злото е пълна противоположност на доброто. Злият човек е в състояние да навреди на други хора, без да изпитва угризения на съвестта. Готов е на всичко за своя полза, за изпълнение на желанията си и задоволяване на нуждите си. Човек, управляван от злото, никога няма да помогне на другите и ако това се случи, то е само за егоистични цели. Но злият човек е нещастен. Той вижда света в сиви тонове, емоциите му са гняв, ярост, негодувание. Той се храни само със собствения си егоизъм.

В световната литература, във великите произведения на големите автори винаги съществува борба между доброто и злото. Неслучайно Хамлет от едноименната трагедия на Шекспир възкликва: „Без бряг е времето, о, скръбен дял, та аз ли бих го в брегове сковал“, изправен пред море от бедствия и злини. Доброто и злото се борят винаги и на финала доброто може да тържествува или не, но така или иначе тези големи автори и хуманисти винаги са на страната на доброто в човека. Дори когато героите загиват, щом са паднали за добра кауза, те вече са направили своя избор. И колкото и доброто и злото да си противоречат, те вървят ръка за ръка, рамо до рамо в сърцето на всеки човек, там е неговото основно бойно поле. Неслучайно Гьоте във „Фауст“ описва Мефистофел като „онази сила, която зло желае, а все добро твори...“.

В българската литература също има много автори и герои, които се „сражават“ неуморно със злото и са побежда-

за добрия човек се казва, че е с добро сърце. Интересно е, че всеки разбира по различен начин доброто и злото. Както природата търпи трансформации, така и човек може да превърне злото в себе си в добронамереност и желание да устрои един по-красив свят. От една гъсеница излита красива пеперуда, от едно малко семе може да се роди прекрасно цвете или плодно дърво. Същото става и с човека – от злобен егоист и злосторник може да стане добронамерен и изпълнен с положителна енергия човек. „Във всеки звяр има капка доброта“.

вани. Но и мнозина са победители, ние съвсем ясно си спомняме как те са надвили злото, надмогнали са бедите и страданията. Образът на баба Илийца не е самотен в литературата ни, а тя е просто една българка, една от нас. Вазовите хъшове, тези страдалци, които скитат немилни недраги и мнозина от тях загиват, също са победители, защото умират за свещена кауза, каквато е свободата на България.

„Злото не е трайно, доброто е господар на човешкото сърце“ – това е цитат от повестта на Елин Пелин „Герациите“. Когато днес четем това произведение, то ни е близко, въпреки че от неговото създаване ни делят повече от сто години. В него е описана кризата в обществото, разпадането на семейството и на нравствените ценности. Затова старият Герак страда, като наблюдава света наоколо – умира неговата жена, баба Марга, синовете му се карат за богатството му, Божан е обзет от алчност, Павел отива в града и прахосва своите сили и средства, става лентяй, развратник и пияница, Петър е нехаен мечтател, Елка е болна... Духовната криза е налице, Герака е самотник и светът в неговите очи се срива. „Любовта бяга от човешките сърца, хората не са вече братя“ е неговото тъжно заключение. И още: „А що им пречи да си живеят братски, да си помагат, да се обичат. Пречи им завистта, своещията, лошото сърце, пречи им дяволът. Той ги държи в ръцете си. Отворил е в душите им бакалница и търгува с доброто и злото“ – казва Герака. В повестта той умира разочарован, съсипан от грижи и тежоби. Старият Герак страда и за това, че някой му е откраднал парите, най-вероятно Божан, големият му син. Най-голямото му страдание е заради синовете му, те не са оправдали очакванията му.

Борис Първанов е роден през 2006 г. в София. Учил е в 11. Основно училище „Св. Пимен Зографски“ в София, а в момента е ученик в 9. клас в БСУ „Д-р Петър Берон“, Прага. Изучава испански, английски, чешки език.

Хуманитарните и социалните дисциплини са в центъра на неговите интереси, но има отношение и към природните науки и приложението им в ежедневието. Обича планинския туризъм и картинга, занимава се с фехтовка и плуване. Свири на барабани.

Има няколко награди от литературни конкурси, вкл. и от Философския факултет на Карловия университет.

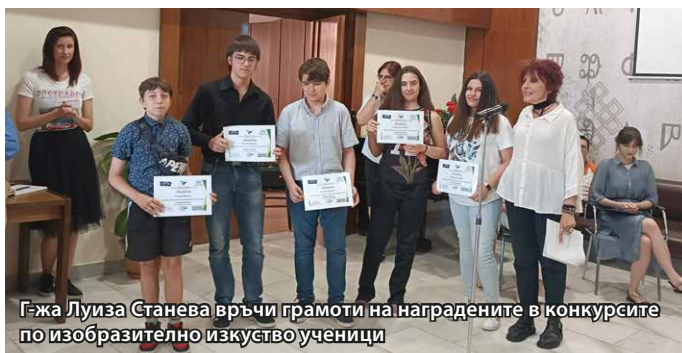
Борис Първанов

Снимка: личен архив на Борис Първанов

Но въпреки това Герака казва, че доброто, а не злото е господар на човешкото сърце. Какво му е дало сили за това заключение? Може би дългият му и изпълнен с много труд живот, чиито плодове той е видял, добротата на хората, които е срещал... Може би нещо отвъд всички страдания и беди свети пред него и му дава сила да изрече тези думи – надеждата... Все пак Елин Пелин е певец на българското село, което е описал с цялата му красота и добро, жизненолюбие и хармония, страдания, любов, радост и мъка. В българската литература има един много ярък образ – на Серафим от разказа на Йордан Йовков, като символ на доброто. Той дава всичките си пари, за да помогне на една непозната жена да заведе на лекар болния си мъж. Накрая Серафим, този светъл чудак, си остава със скъсаното

палто на кръпки. И с добротата си. Щастлив. Наистина, днес е много трудно сред морето от лоши телевизионни и интернет новини да открием добрия пример, но въпреки всичко той съществува. Много хора помагат на по-слабите, на болните, на жертвите на агресия и войни. Всеки ден гледаме такива кадри. Едно 15-годишно момче благодарение на добри хора стигна до Словакия, като бягаше от войната, откри близките си. Така че човек винаги може да направи преценка и да избере страната на доброто, защото само тогава може да отвори сърцето си и да почувства своята сила. Чрез любовта към другите, когато помагаме, доброто ще надделее и ще победи. Сърцето е съдията, който решава на кого да даде победата.

Тържествено връчване на награди и дипломи в БСУ „Д-р Петър Берон“

Г-жа Луиза Станева връчи грамоти на наградените в конкурсите по изобразително изкуство ученици

На 15 юни 2022 г. в актовата зала на БСУ „Д-р Петър Берон“ в присъствието на учители и ученици бяха връчени наградите от конкурса за превод и есе, организиран от Катедрата по южнославянски и балканистични изследвания към Философския факултет на Карловия университет. Гости на събитието бяха доц. Гинка Бакърджиева, лектор по български език в Карловия университет, Мария Захариева, председател на сдружение „Възраждане“ и главен редактор на списание „Българи“, както и студенти българисти. „Днес празнуваме Вашите успехи в нелекия път към познанието. Конкурсът за превод и есе от самото си създаване е посветен на светите братя Кирил и Методий“, каза доц. Гинка Бакърджиева. Тя обърна специално внимание на постоянните партньори на конкурса – Българския културен институт, който ежегодно осигурява наградите, и

списание „Българи“ към сдружение „Възраждане“ – медиен партньор на събитието. Доц. Гинка Бакърджиева благодари и на директорката на БСУ „Д-р Петър Берон“ Мария Носикова за оказаното домакинство и гостоприемство. Доц. Бакърджиева връчи наградите на класиралите се на първо място със своите есета ученици от БСУ „Д-р Петър Берон“ – Катрин Милорчева и Борис Първанов. Тя обяви и победителите в конкурса за превод – Юлия Сършньова, София Гюлеметова, Александра Калесова и Йоханка Маркова – студенти от Карловия университет. Накрая доц. Бакърджиева съобщи, че творбите на наградените участници ще бъдат публикувани в списание „Българи“. Снежана Таскова – учител по български език и литература, и Луиза Станева – учител по изобразително изкуство, връчиха похвални грамоти и награди на отличените в конкурси по литература и изобразително изкуство ученици. Удостоверенията за завършен начален етап на четвъртокласниците раздаде тяхната учителка Валентина Иванова. Тя приветства всеки ученик с оригинален поетичен поздрав. Тържеството завърши с връчване на дипломите на абитуриентите. Директорката на училището Мария Носикова поздрави зрелостниците и им пожела успехи в новия житейски път.

Мария Захариева

Доц. Гинка Бакърджиева поздрави класиралата се на трето място Александра Калесова от Карловия университет

Първа награда за превод получи Юлия Сършньова от Карловия университет

Снимки: Мария Захариева

Как станах носител на националната награда

Васил Самоковлиев получи Националната награда „Христо Г. Данов“ 2022 г. за превод на книгата „Сватби в къщата“ на Бохумил Храбал, издадена от „Колибри“

Хубаво нещо са наградите! Освен радостта, че са те забелязали и оценили, започваш да добиваш самочувствие и да си казваш: „Абе явно ме бива, щом други го твърдят?!“. Никога не съм си мислил, че съм голяма работа в това, което върша – просто знам, че го мога, и съвестно се старая да дам максималното от себе си. А пък след някакви оценки и признания да се бия по гърдите и да казвам: „Аз съм, аз съм...“, при мен няма такова нещо. За себе си съм забелязал два вида награди. Първите, когато сам решаваш да покажеш какво можеш и вземаш участие в конкурси, вторите – когато други решават вместо теб и те номинират. Веднъж се кандидатирах за първия вид и за моя приятна изненада бях отличен. Превеждайки пиеси за куклен театър, попаднах в средата на кукларите и станах един от тях. Някой беше подхвърлил: „Стига си превеждал, седни и сам напиши пиеса!“. В онези далечни години ми се налагаше често да прескачам до София, та за да минава по-бързо досадното пътуване с влака, все мислех дали пък да не опитам. От изчетени пиески и нео приказки бях забелязал, че много от авторите просто разменят местата на утвърдени неща – доброто става лошо, хубавото грозно, спомнете си „Том и Джери“ или „Ну, погоди!“. Започнах да премятам из представите си какво бих могъл да преобърна и ме осени мисъл! Костенурките! Знае

се, че са бавни, че мъкнат къщичката си на гръб, нали? Ами ще им махна къщичките, ще ги направя бързи, ще ги подлагам на разни изпитания и накрая ще си ги върна в естествените им измерения! Речено-сторено! Докато стигне влакът до Пловдив, аз вече бях готов със сюжета! Седнах после въщи на пишещата машина и написах пиеската. Нарекох я „Костенурки без къщурки“. Дадох я на режисьора Петър Пашов, по това време на работа в Пловдивския куклен театър и съсед в квартал „Тракия“. Очаквах похвали, идеи за постановки, но Пашата (така го наричаха всички) ме смъкна от съчинените ми висоти и аз тупнах на земята. Да, като литература е свежо, рече, оригинално, остроумно, но не става за куклена пиеса, поне аз не я виждам така. Децата искат повече действия, падане, ставане, друго им трябва на куклите. Но пък защо не я изпратиш на конкурсите за куклени пиеси? Сигурно ще я харесат, а и някой от колегите може да опита да я постави. Конкурсите бяха два – в Шумен и в Ямбол. И на двата ме отличиха. И на двата липсваше първа награда, на Шуменския бях с поощрение, на Ямболския – с трета награда.

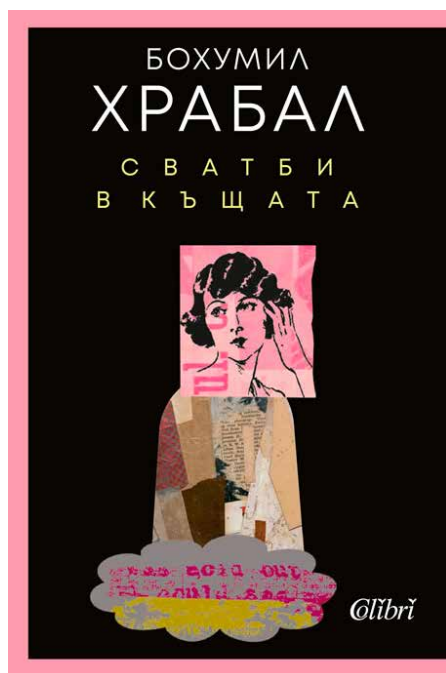
Наградата на Съюза на преводачите

С конкурсите бях до тук. Споменатите награди приех като приключение, като закачка и толкоз. Предстояха ми другите, свързани с преводаческите ми изяви. На тях искрено се радвах, бях горд със себе си, ласкаех се от вниманието и признанието, най-вече от това на колегите. Защото аз не бих молил никого да ме номинират, и през ум не ми беше минавало. *Първата ми награда, тази на Съюза на преводачите*, ме сполетя през 1996 г. за „Капризно лято“ на Владислав Ванчура. Тя безкрайно ме поласка, защото знаех през какво сито минават номинираните, а и журито беше само от мастити преводачи. Така и не разбрах кой ме е предложил, но подозирам Янко Бъчваров, с когото ни свързваха отколешни приятелски чувства. Не помня кога, къде и как получих грамотата – помня само, че с нескрита симпатия ми я връчи Леда

Милева и че беше придружена с тънък плик, едва стигна за почерпка.

Наградата „Пловдив“

Тя беше друго нещо. Не се учудих, че Дружеството на преводачите в Пловдив ме е номинирало, бях в течение като негов председател и „василевс“ (титла, с която бях увенчан на един от прословутите ни балове!). През същата 1996 г. случайно навършвах петдесет, затова и приех идеята на колегите, начело със София Несторова, като своеобразен подарък. Зарадвах се на решението на журито, приех го като заслужено признание, защото „Капризно лято“ на Ванчура много ме измъчи, бях вложил невероятни усилия и старание, приех и двете награди за този уникален шедевър на чешката литература като потупване по рамото, че съм се справил. Награда „Пловдив“ е ежегодно отличие на Община Пловдив за ярки постижения в изкуството и културата, учредена през 1981 г. Връчва се в 8 раздела: литература, художествен превод, журналистика, театър, музика, архитектура, изобразително изкуство и фотография. Нейни носители са изтъкнати пловдивчани от всичките споменати сфери, с много от които ме свързват приятелски отношения. Затова и на нея ѝ се зарадвах най-много – приобщавах се към „изтъкнатите“. А и церемонията по връчването ме караше да се чувствам наистина избраник, ценен и уважаван. Залата на Драматичния театър Пловдив беше препълнена, на сцената имаше симфоничен оркестър, който свиреше туш при всяко обявяване на поредния отличен. Той излизаше на сцената и под звуците на музиката крачеше към носителя на наградата от предишната година, който бе отворил плика и бе прочел името му, за да си вземе статуетката и букета. В моя случай звучеше „Радецки марш“ от Йохан Щраус. Достойно, тържествено, вълнуващо, запомнящо се. Така е било навярно и през 2012 г., когато, поради моето отсъствие от Пловдив, все още живеехме в Прага, на сцената е излязла Фани Брадинска, сегашният председател на Дружеството на преводачите в Пловдив, за да вземе *втората ми награда*

„Пловдив“ – за „Обслужвал съм английския крал“ на Бохумил Храбал. С леки отклонения и до днес е така със стремеж и желание за тържественост, празничност, защото е в навечерието на най-светлия ни празник – 24 май. Заслугата за добрата организация е изцяло на отдел „Култура“ в Община Пловдив и всички, които я осъществяват, заслужават адмирации. Наблягам на организацията и на адмирациите. И има защо!

Националната награда „Христо Г. Данов“

Волю-неволю, нямаше как да не направя сравнение с организацията и осъществяването на всичко около наградата „Христо Г. Данов“, зад която стои Министерството на културата. Наложил ми се, защото с наградата за художествен превод тази година бе удостоена моята скромна персона. Националната награда „Христо Г. Данов“ е литературна награда, която се присъжда ежегодно по случай 24 май в къщата музей „Христо Г. Данов“ в Пловдив за принос в националната книжовна култура в девет категории, включително и за преводна книга (издател или преводач на чуждестранна художествена литература). Учредена е през 1999 г. от Министерството на културата, Националният център за книгата и община Пловдив във връзка с провеждането на „Европейски месец на културата“. Всяка година се връчва и една голяма награда за цялостен

принос. Сред нейните носители са Блага Димитрова, Радой Ралин, Вера Мутафчиева, Ивайло Петров, Валери Петров, Божана Апостолова, Стефан Цанев, Недялко Йорданов, Теодора Димова, Здравка Евтимова и други. От 2008 г. носителят на голямата награда за цялостен принос се определя не от журито, а от министъра на културата. Звучи внушително и респектиращо, но ето как изглеждаха нещата отвътре и крайният резултат – тазгодишното връчване на наградите на отличените. Няма да коментирам наградените в отделните категории, за тях всеки също може да си прочете в Интернет. Споделям само това, което лично преживях, защото комисията решила, че наградата за художествен превод се присъжда на моя милост – най-вече заради Бохумил Храбал и неговите „Сватби в къщата“. Всичко започна от „Колибри“. Ръководството на любимото ми издателство решило и ме номинирало. Обади ми се, за да се похвалят и да ми напомнят колко ме ценят и уважават, и че книгата си заслужава внимание, най-вече за да популяризираме Храбал, а и за престиж на издателството. Благодарих, споделих, че на мен лично ми струва малко вероятно баш на мен да връчат най-висшето признание на страната, и зачакахме. Знаех, че нещата се случват някъде в средата на юни и би трябвало някой от Министерството на културата, главен организатор на събитието, да ми се обади и да ме информира, че съм сред номинираните. Добре че е Фейсбук. Една прекрасна юнска късна утрин, докато се разсънвам пред компютъра, прочитам съобщение от приятел преводач, че съм номиниран за наградата „Хр. Г. Данов“, за което ме поздравява и ми пожелава да стигна и до наградата. Благодарих и споделих, че не ми се вярва, но знае ли човек... Обадих се в Пловдив в отдел „Култура“, за да изразя възмущението си, че са ме оставили в неведение, а и да отправя упрек относно организацията. „О, Учителю, организацията не е наша, а на Министерството на културата“ – засмя се шефката на отдела, Нина Димовска, бохемистка, на която съм преподавал чешки в първи курс. С нея и още неколцина някогашни мои студенти от същия випуск от години съм в чудесни приятелски отношения

и те с обич ме наричат „Учителю“. От Нина разбрах кои са другите номинирани, че връчването на наградата ще е на 13 юни и отново зачаках. Като чух имената на номинираните, на мига си казах, че нямам никакъв шанс. И двамата мастити преводачи – професор Александър Шурбанов от английски и Любомир Илиев от немски, където ще се меря с тях аз, с моята чешка гайда. Но пък по-късно, като размислих, си казах: „Чакай бе, мой човек, такива гиганти не може вече да не са отличени с тази награда. Ако вече я имат, може и на теб да ти излезе късметът! Я да видим!“.

Оказах се прав. И двамата имат награда „Христо Г. Данов“, дори за цялостен принос! Аха, значи имам шанс. Ако журито реши, че господата вече са били оценени и поласкани, може и да зарадва някого друго. Така някак при връчването на наградата се изрази и професор Магдалена Панайотова, член на журито. След като подчерта, че и тримата преводачи са си свършили прекрасно работата, че и тримата превеждат класици от световна величина и че са еднакво достойни за наградата, което много затруднило журито, сподели общото им мнение, че чешката литература, особено в лицето на великана Бохумил Храбал, заслужава внимание и оценка. Така се стигнало до избора на моето име. Тези думи чух на 13 юни при връчването на наградата. А дни преди това, вече обнадежден от хрумването, че покрай бай Храбал може да бъда зарадван и аз, очаквам окончателното решение на журито. Беше ми странно, че са избрали ден понеделник за връчването. Аха, значи ще заседават в петък и ако съм аз, Нина веднага ще ми се обади. Мина петък, мина събота – мълчание. Ясно, казах си, размина ти се. Е, чудо голямо, свикнал съм да преглъщам неосъществени очаквания. В понеделник ние с жена ми Татяна си бяхме на плаж в Поморие, прибрахме си се, хапнахме и тъкмо се канехме да си полегнем с книжка за сиеста, звъни мобилният ми. Часът е 14:20. Гледам, Нина Димовска.

– Учителю, ти си! Честито!

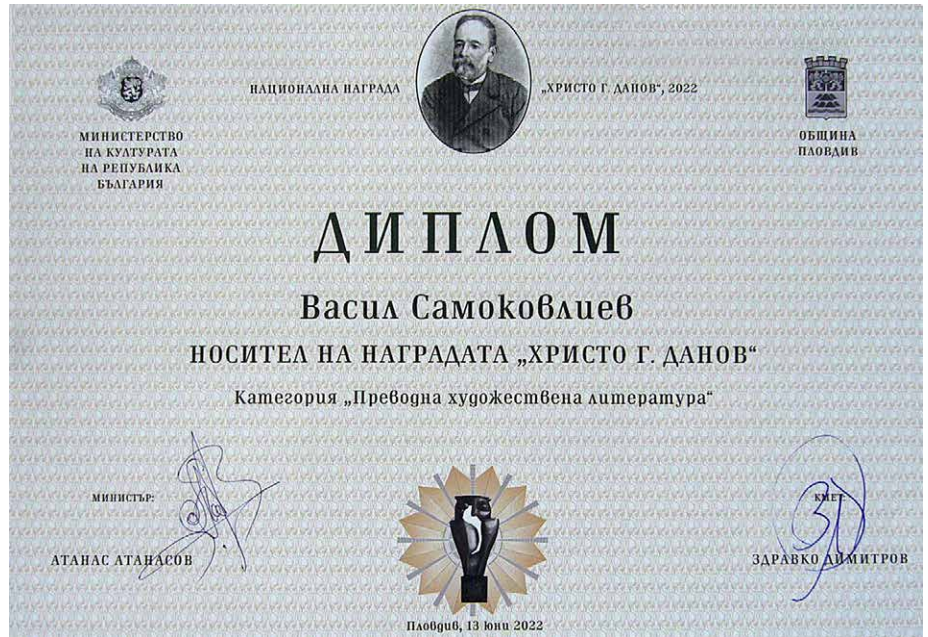
– Моля?! – възкликвам изумен. – Сигурна ли си?!

– Ако не съм аз, кой ще е?

– Браво, бе! И защо ми се обаждаш едва сега?!

Статуетката на наградата „Христо Г. Данов“ е дело на Диана-Мария Райнова

– Че кога по-рано? Комисията приключи преди десет минути и аз сега разбрах резултатите! Какво те притеснява, връчването е чак в пет!
 – Какво ме притеснява ли? Че аз съм в Поморие, бе Нинче!!!
 – Така ли? Е, ще успееш. Сега по магистралата за два часа си в Пловдив!
 – Да, бе! Мерцедесът ми и шофьорът ми с фуражка в ръка ме чакат пред блока, само трябва да седна и да кажа „Карай за Пловдив!“
 – Че намери някого, който може да те докара. Бива ли да пропуснеш такова епохално за тебе събитие?!
 – Ще се опитам да измисля нещо и ще ти звънна.
 Затворих телефона, разменихме с Татянка прегръдки и целувки за неочакваната радост и звъня на брат си Коста. Спестявам казването на новината, реакциите на единия и другия и карам направо:
 – Брат ми, някой веднага трябва да тръгне с мен за Пловдив.
 – Аз съм на работа, не мога.
 – Помисли кой може!
 – Добре, ще се постарая!
 Затворих и с Татяна взехме да умуваме кого да изпратим на церемонията, за да ми вземе наградата. Не минаха и пет минути, брат ми звъни:
 – Готов си! Долу те чака кола с професионален шофьор!
 В 14:40 ч. потегляме от родното Поморие към признателния Пловдив! Шофьорът се оказа мъж над шейсетте, в когото аз разпознах момче от махалата на детството ми, приятел на брат

ми, и той Коста. Автомонтьор, професионален шофьор, години шофьор на предишния ни кмет.
 – Пътувам към Пловдив! – звъня на Нина. – Опитай да се намесиш в сценария, да изтеглят моето връчване последно, за по-сигурно!
 Заредихме на бензиностанция край Бургас и Коста натисна газта. В 17:10 ч. бяхме пред къщата музей на Данов, в началото на Стария град. Влизаме с Татяна в двора на къщата музей и се оглеждам. Първа ме вижда Нина Димовска, прегръдки, целувки, поздравления, благодарности.
 Действието се развива пред парадния вход на сградата, микрофон, редуват се говорещи, връчват се грамоти и букети, вели аплодисменти. Между някои от връчванията звучи цигулка. Не мога да повярвам! Така ли се връчват национални отличия? Публиката не повече от двайсетина души, половината от тях организатори и членове на журито. От отличените, освен пловдивчаните, други няма как и да има! Че може ли за резултатите от работата на журито да се знае едва три часа преди церемонията по връчването? Кой ще информира ошастливените, кой ще ги осигури за три часа? Това, че аз успях, беше истинско чудо! И то само защото информацията дойде до мен неофициално, от пловдивска страна. И за да излея огорчението си до край, да продължа с изумлението си. Наградата „Хр. Г. Данов“ е и скулптурка на сова и се връчва на отличените при споменатата церемо-

ния. На нас, тазгодишните, обаче не ни се случи! Не успели да ги направят навреме?! Ще ни бъдат изпратени?! Не коментирам! А грамотата? Сравнявам! Грамотата „Пловдив“ – тип пергаментна хартия и текстът изписан ръчно, калиграфски! Националната – луксозен, бял, твърд, лъскав картон, вътре текстът печатан, емблема, два подписа – вляво на министъра, вдясно на кмета на Пловдив. В текста е само името ми и че получавам наградата за художествен превод. Толкоз. А къде е за коя книга и от кой автор е, господа министерски чиновници?!

Спирам до тук. Сега поне разбирате защо. Радостта ми от толкова значимо признание за качествата ми на преводач беше силно помрачена! Говорим за национална награда, за Министерство на културата, а аз се почувствах като на редово читалищно мероприятие, на каквито често ми се е случвало да присъствам!
 За щастие, при мен обаче винаги се стига и до компенсация! Получих неочаквани поздравления с гръм, трясък и светкавици свише! Обича ме видимо природата! На връщане край Сливен заваля, затреща, засвятка, после всичко притихна, появи се огромна, ярка дъга над шосето и ние преминахме под нея! Е, може ли да има по-прекрасни отличия и поздравления от тези на природата!
 Та така...

Васил Самоковлиев

Снимки: личен архив на Васил Самоковлиев

Чехия и България заедно на една планета

Безспорен факт е, че това е Земята... но не и според Мартин Вопенка

Мартин Вопенка със своята издателка Светлана Янчева

Човек от онези, които днес се изкушаваме да наречем визионери – това е накратко чешкият писател. Роден през 1963 г., той има любопитна съдба. Първо завършва една от най-сложните специалности през социалистическата епоха изобщо – ядрена физика. Не работи и ден като физик.

Има интересна съдба и като баща Две от четирите му деца са осиновеци, като днес всички са големи хора, с които той споделя време и идеи. А времето е онова, което му липсва най-много. Цяла година се уговаряме как и кога да дойде до България, като имахме повече от специален повод. Преди две-три лета на нашата издателка Светлана Янчева ѝ хрумна, че си заслужава в България да излезе най-специалната книга на Мартин Вопенка. „Новата планета“ той пише между 2014 и 2016 г. Интересно стана после – като настъпи ковид-периодът. Изведнъж си дадохме сметка, че много от нещата, за които пише авторът, малко по малко се превръщат в реалност. Книгата се превърна в мрачно пророчество буквално пред очите ни. Така започнахме да търсим вариант писателят да дойде в България за нейната премиера. И възможността, която се оказа печеливша, беше за Пролетния базар на книгата

пред НДК – като част от него беше и Литературният фестивал за млади читатели и деца.

„Новата планета“ всъщност е нещо като утопия за света, който ни очаква

Свърхтехнологизирано общество живее отделено от всичко останало, като твърди за себе си, че няма никаква връзка със Земята. Мисли го и Дан – младият герой на Мартин Вопенка. Поне докато не става жертва на коварно предателство от страна на отритнатите от обществото свои

брата. И се оказва буквално върху... купчина трупове, но на Старата, несъществуваща за мнозина вече планета. Следват шеметни хиляда страници – книгата е и приключение, но и философско прозрение. Стъпва върху старата библейска история за Йосиф, който е предаден от своите братя. Но писателят пренася действието в бъдещето.

Точно тези елементи се наложи да обясни многократно Мартин Вопенка и у нас. Самият той не скри, че се радва изключително много на нашия превод. (Преводът е на Красимир Проданов, б.ред.) Българското издание всъщност изпреварва с малко английското, за което писателят вярва, че ще му отвори врати и към целия свят.

Интересът към чешкия писател и книгата му се подхранваше и от това, че Мартин Вопенка е действащ председател на Съюза на чешките книготърговци и издатели. Точно под негова егида е и най-голямото книжно изложение в Чехия, „Светът на книгата“.

Нашата публика и журналисти реагираха изключително позитивно Чешкият писател беше и „гвоздей“ в програмата на Литературния фестивал в София. Изпълниха се всички столове въпреки жежкото слънце

Писателят беше специален гост на Литературния фестивал за деца и младежи. На снимката е с Димана Иванова от Чешкия център и с преводача на „Новата планета“ Красимир Проданов

– пък и никои не си тръгна до финала на 70-минутната среща, което е изключително рядко за събития, провеждани под открито небе. Самият писател също се удиви на интереса към неговата персона. Имаше буквално час на разположение, за да си почине след пристигането на летището и преди началото на дългия маратон от срещи и интервюта. Наред със специализирани в областта на книгите и литературата медии, интерес към чешкия гост изявиха от програмите „Хоризонт“ и „Христо Ботев“ на БНР, също от авторитетния седмичник „Капитал“. Имаше удоволствието да сме на гости на живо и в неделния блок на БНТ 1 с водещ Георги Любенов. Честно казано, Мартин Вопенка малко се озадачи, когато водещият опита да сравни хората днес с коне, на които са поставени капаци. Залутахме се в езиковите дебри и установихме, че в чешкия липсва такова сравнение. За най-хубаво свое интервю пък самият той провъзгласи това в сутрешния блок на телевизия „България Он Еър“. Хареса му много и репортажът в централната емисия на „По света и у нас“ – разбира се, отново по БНТ 1.

Мартин Вопенка говори принципно и красиво

Самият той признава, че не е очаквал събитията в книгата да заприличат внезапно на самия ни живот. Казва, че един писател едва ли е щастлив, ако неговото пророчество се сбъдне толкова скоро – така всички бързо ще забравят, че именно той е негов създател. За историята по страниците на книгата си пък казва, че описва два от възможните варианти за развитието на човечеството. Единият е свръхтехнологизиран, който се оказва и тоталитарен, защото в романа жителите на Новата планета се управляват от... компютърна система. А другият вариант е на изостанало общество, за което технологиите са само спомен и което е претърпяло крах, отдалечил го на хиляди години от цивилизацията. „Според теорията на вероятностите – казва писателят, – е възможно да не се сбъдне нито един от тези варианти, но пък от друга страна, винаги съществува риск някой от тях да се случи.“ По-важното послание на писателя

Въпросите към Мартин Вопенка по време на премиерата не секваха

обаче беше за предателството и прошката. Според него хората се интересуват винаги от едно и също, независимо в коя епоха живеят. „Всеки се влюбва, всеки страда и всеки опитва да се справи с предизвикателствата на живота си“, казва той. Затова и смята, че примерът на Стария завет е онова, което може да ни преведе и през нашата тъмна епоха. „Когато се срещам с млади хора – разказа гостът, – винаги виждам, че бъдещето ще е добро. Защото тези, които израстват сега, не носят догмата на социализма. Те са първото свободно поколение и виждат нещата по свой, съвсем различен начин.“

Воената в Украйна отнема скъпоценното ни време

Според писателя тя ни връща много назад точно в момент, когато е можело да насочим усилията си в посока на планетата. Вместо това тепърва ще се харчат милиони и милиарди за въоръжаване. „Учудих се, когато видях, че мои познати, българи се опитват да оправдаят действията на президента Путин – сподели искрено чешкият автор. – Веднага им написах, че за някои неща не се премисля кой знае колко дълго и човек заема категорична позиция още щом се сблъска с тях. И тази война е нещо такова.“ Филантроп и защитник на природата, Мартин Вопенка се оказа и страстен спортист. Сподели, че на по-млади години преминавал и 80 км в състезания по ски бягане. Сега се задоволява с 30, но пък участва например в турнири по триатлон. Страстен пътешественик, той казва, че е хубаво човек да открива света, но масовият

туризъм, който разчита на непрекъснати пътувания за почивка, по-скоро убива природата.

На гости на нашата Стара планина

За това лято обаче Мартин Вопенка си беше уговорил близко запознанство с нашата природа. Когато журналисти го питаха за първи път ли е в България, той се подсмиваше и разказваше, че всъщност е вече за пети път у нас... и че дори е арестуван през 80-те. Тогава с приятели преминал през Рила и Пирин и когато седнали уморени и си поръчали храна и напитки в малко ресторантче, отнякъде нахлула Гранична полиция, която им сложила дори белезници. Оказало се, че чешката група е навлязла в т. нар. гранична зона, за която в ония времена се искаше и специално разрешение.

Тази година пък може да се окаже в България и два пъти – след представянето на книгата го очакваше планинско пътуване из Стара планина с приятел.

„Знам, че имате проблеми – сподели още Мартин, – но отстрани изглежда, сякаш си живеете спокойно. Пък и тази планина над София... толкова ми се иска да оставя всичко и да тръгна натам!“

Вместо това обаче пътуването му завърши на софийското летище... с обратен полет към Прага. Но важно е, че чешкият писател видя колко приятелска може да е страната ни и колко вдъхновение може да даде романът му „Новата планета“ и на родния читател.

За гостуването на Мартин Вопенка отблизо разказа **Краси Проданов**

Кукерските игри в Ямболския край

На 8 юни в Българския културен институт в Прага беше открита изложбата на ямболския Регионален исторически музей „Кукерски игри – феерия от багри, магия и мистерия“. Създадената през 2012 г. мобилна експозиция, гостувала вече в 22 български музея, има за цел да съхрани за поколенията автентични кукерски маски и костюми, и характерните за този обичай обредни ритуали в Ямболския регион.

Възстановка на заораване

Кукерска маска от с. Могила

Типичните особености на кукерските игри в Ямболско са представени на 20 табла с текстове на български и на чешки език. Те съдържат и архивни снимки от началото и средата на ХХ век. Посетителите на изложбата имат възможност да се запознаят и с двуезичния каталог „Кукерските игри в Ямболско – традиционни маски, костюми, обредни лица, реквизит“, издаден с финансовата подкрепа на Министерството на културата на България. Автор на текста е етнографът Динка Ангелова от РИМ – Ямбол.

Кукерските карнавални шествия са сред живите съкровища на Ямболския край. Те са разпространени почти във всички селища с изключение на няколко села, които се намират на запад от Ямбол. Кукерските игри започват с изгрева на Сирна неделя или в понеделника след Сирни заговезни. Кукерите изпълняват ритуали за плодородие, здраве и за прогонване на злите сили. Те тръгват по домовете след изгрев слънце и с различни обредни действия пожелават здраве и плодородие.

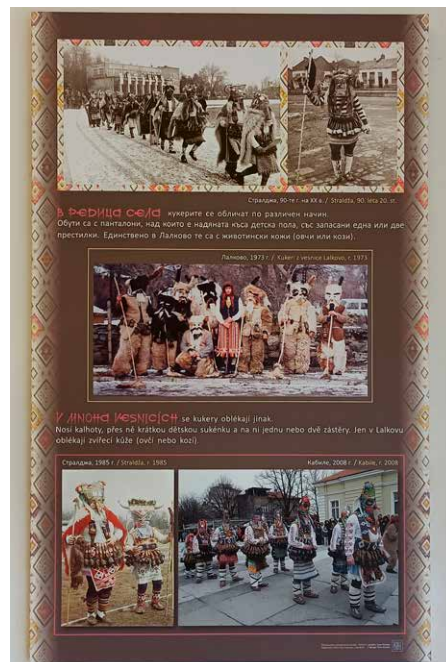
В кукерската дружина участват само мъже, предимно ергени. Действащи персонажи са берберин, хаджия, поп, годеник, цар, доктор, а също така и мечка, магаре, кон и др.; но мъжете се превъплъщават и в женски роли – булка, баба. Облечени са

в традиционни за населеното място дрехи – предимно женски. Останалите участници в дружината са кукери (кукове).

Неотменим елемент на кукерските костюми са маските. Те трябва да са грозни и страшни. Изработват се от овча или козя кожа, както и от плат; украсени са с рогове, пера, цветя, конци, мъниста, пайети и парчета от огледала, които отблъскват злите сили. В Ямболско се наричат гугли, капашони, кияляфи, килимяшки, качулки, правят се и животински маски. Типични са маските с висока до два метра дървена конструкция. По костюмите на кукерите са окачени голям брой чанове и звънци. Силното им дрънчане, както и страховитите маски и тоягите, които носят кукерите, имат за цел да прогонят злите духове. Сред типичните кукерски обредни реквизити са дървено рало, сопи, криваци, шиник, хлопки, дървени саби и др. Надвечер на мегдана се извършва ритуална оран, сеитба и жътва – най-същественният елемент на обредните действия. Булката и годеникът, облечени в сватбени дрехи, са главните действащи лица. Един от тях казва и кукерската благословия: „Там, дете се играят кукерски игри – здраве и берекет да има! Както е пълна крината – тъй да е сита годината! Да потъне вдън земя злото и да царува доброто!“

Експозицията „Кукерски игри – феерия от багри, магия и мистерия“ съдържа и снимка на възстановка на ритуално заораване. За зрителите са особено атрактивни изложените три оригинални кукерски маски от с. Победа и с. Могила. Архивни снимки от фонда на РИМ – Ямбол са запечатали за поколенията вида на кукери от Тенево, Бояново, Лалково, Лесово, Кирилово, Маломир, Попово, Завой, Челник, Елхово и др., като най-старата снимка е от 1919 г. и е от Стралджа.

Мария Захариева

„Антология на миражите“ в Китайския културен център

Колко малък е светът, когато човешкият дух е голям! И щастлив е този, който може да види красотата в обичайните неща, там, където другите не виждат нищо – е казал Писаро. Ние, творците от АБУЖЕТ, сме от щастливите хора. Чудесен повод да си припомним това беше представянето на „Антология на миражите“ в Китайския културен център (ККЦ) в София на 28 юни. Новите петдесет чудеса на света през погледа на 38 български журналисти и писатели пътешественици, членове на Българската асоциация на журналистите и писателите по туризма – АБУЖЕТ. Сборникът с пътеписи, богато илюстриран, е на издателство „Книгомания“ и АБУЖЕТ.

Вечерта беше посветена на Китай. Изразяваме благодарност на директора на ККЦ г-н Хон Хай – за гостоприемството и за хубавия чай; както и на неговата сътрудничка Джина Баларева, старши асистент по организиране на събития – за съдействието по организацията. Залата се препълни с любознателна публика, въпреки лимита заради пандемията. Модератор на събитието беше доц. Соня Алексиева, която представи и своя разказ за Висящия манастир в Шанси. Наталия Бояджиева откри пътешествието в снимки, като поведе гостите из Забранения град в Пекин, показа паметника – граница между двете морета Бохай и Жълто – точно пред град Пънлай, където тя е живяла три години. След това заедно с нея се спуснахме по долното течение

на река Яндзъ, за да видим Водните градове – Ситан и Уджън; отскочихме за малко и в Сиан. Бояджиева сподели и впечатленията си от душевността на обикновения китаец, от философията му и разбиранията му за света. Тя представи и двете си книги за Азия – „Светлина от Изтока“ (разкази за Китай) и „Лицата на Филипините“. След представянето много зрители изразиха интереса си към нейния разказ в оживени разговори.

Секретарят на АБУЖЕТ Пламен

„Възроденият феникс“

Тази година Наталия Бояджиева от Варна е носителят на годишната награда „Възроденият феникс“. Наградата ѝ бе връчена в навечерието на светлия празник на българската духовност и култура – 24 май, от Съюза на свободните писатели в България (ССПБ). Същата награда получи и баща ѝ – варненският поет и журналист Иван Бъчваров – доайен на ССПБ и дългогодишен председател на ССПБ, филиал Варна. Отличията се връчват за цялостно творчество и за принос на двамата към дейността на съюза. Наталия Бояджиева упражнява три професии и твърди, че еднакво ги обича. Тя е журналист на свободна практика по културните въпроси и по въпросите на туризма, кореспондент на списание „Българи“ от 2006 г. Преподава български, английски, руски, италиански и полски и превеж-

Старев запозна публиката с историята и постиженията на асоциацията. Милена Димитрова – съставител, редактор и съавтор – разказа за пътя, който е извървяла до прекрасния резултат. Краят на вечерта преля в непринудени разговори, придружени със студено розе. Пожелавам на всички колеги още много пресичания на пространства – творчески и географски!

Наталия Бояджиева

да от тях. Автор е и на две книги за Азия – „Светлина от Изтока“ (разкази за Китай) и „Лицата на Филипините“. Писателката е живяла три години в Китай и две – във Филипините и е събирала впечатления не само от забележителностите, но и от начина на живот на местните хора, на техния бит и разбираня за света. Тя е представила книгите си в БАН, във Великотърновския университет, в Пловдив, София, Варна, Габрово и в много други градове и продължава да се среща с читатели поради големия интерес към творчеството ѝ. Бояджиева членува също в СБЖ, АБУЖЕТ и FIJET (световна асоциация на журналистите и писателите пътешественици). От 2021 г. тя е председател на ССПБ, филиал Варна и под нейно ръководство дейността му процъфтява след двете пандемични години. В момента се подготвя нова антология на членовете на филиала.

Валери Йорданов – вечният юноша

Тридесетото издание на Международния театрален фестивал „Варненско лято“ се провежда от 31 май до 10 юни във Варна.

Тази година се отличават постановките „Бащата“ на Народния театър – от Флориан Зелер и с режисьор Диана Добрева, „Пер Гюнт“ на Театър „София“ от Ибсен и с режисьор Катя Петрова (за него ще разкажа отделно) и „Караконджул“ на Народния театър, по „Дервишово семе“ на Николай Хайтов и с режисьор Стоян Радев – моноспектакъл на Валери Йорданов, представен от Народния театър.

„Караконджул“ се игра две вечери в зала „Европа“ на Фестивалния комплекс, а както ми разказа на следващия ден актьорът, пиесата е за камерна сцена. „Налагаше ми се да говоря много по-силно в препълнената зала“, сподели той. Трудностите по време на гастрол, както и условията в театрите, са различни. Но публиката се наслаждава на прекрасната игра, режисура и текст и дълго аплодира обичания актьор.

Срещаме се на другия ден в кафене „Лучано“ до театъра. Първо записвам интервюто, а после дълго си говорим за живота, за театъра и изкуството. Бързо минаваме на „ти“; Валери е остроумен и интересен събеседник, времето с него лети. Прочете замислен късметчето към кафето си и после усмихнат ми го подари – „Това е, което и аз мисля“ – каза. Запазих си го за спомен: „Постигането на душевно равновесие и хармония зависи от нас, от нашето желание да превъзмогнем притесненията, мрачните настроения и ниското самочувствие... Вярвай в себе си...“

Прочутият разказ на Николай Хайтов „Дервишово семе“ е за непрехивяната докрай любов, за дълга и за битката на човека със самия себе си. Тази сценична изповед е трагикомична равностойка на един необикновен живот: затворен в планинската си колиба, Рамадан Дервишов (от днес вече в моето съзнание с образа на Валери Йорданов) споделя с опитомения от него мечок, но най-вече с нас, зрителите, житейския си път.

Валери Йорданов участва с моноспектакъла „Караконджул“ в Международния театрален фестивал „Варненско лято“

Поздравления за прекрасната роля в „Караконджул“! Как се насочихте към разказа на Николай Хайтов? Представлението е по „Дервишово семе“, но има включени откъси и от други разкази на писателя.

Обичам Хайтов от дете. Неслучайно едни от най-добрите български филми са правени по негови разкази – споменавам „Козият рог“, който е най-добрият филм в света за мен, „Мъжки времена“, „Краят на песента“ и други.

Разказа „Дервишово семе“ обичам и по лични причини. Началото на тази история прилича много на историята на един мой пращяк. Той е бил хлапе и са му довели булката, а той е бил по риза на барата. В този разказ има нещо освен много българско, и планинско – това са неща, които ме вълнуват; има и няколко големи теми. Едната е за отмъщението – хора ли сме и можем ли да прощаваме. И като опрощаваме, с какво осакатяваме себе си или се обогатяваме

– има такава двузначност на острието. Всеки човек сам трябва да си направи избора. И аз затова мисля, че тази история е вечна и вълнува хората – тя е като „Ромео и Жулиета“ и много други класически произведения. И най-силното нещо, което ме привлича, е, че това е истинска история. Николай Хайтов е събирал тези истории, за което е бил обвиняван от различни автори, но аз пък отговарям друго: „Аз също чувам хиляди истории, защо не седна да ги напиша по този начин и те да останат за поколенията.“ Това е една голяма съвкупност от фактори, които ми харесват в този материал.

Получихте „Икар“ 2021 г. за водеща мъжка роля за образа на Рамадан. Снощи играхте във Фестивалния комплекс петдесето-то представление, а в София няма билети за Вашия моноспектакъл. Мислите ли, че пиесата би била разбрана и от чуждестранната публика?

Убеден съм, сигурен съм в това – тази история е универсална. От друга страна, това, което може да бъде недоразбрано от чуждестранната публика, е диалектът, който използвам. Същевременно той носи своя документален дух и ще бъде усетен. Няма причина да се притесняваме от

себе си, от нашата история – напротив, трябва да я разказваме, защото имаме велики автори. Преди години участвах във филма на братя Тавиани, които снимаха във Видин, и ние – българските актьори, участвахме с малки роли. Вальо Танев разказа сюжета на пиесата „Лазарица“ на Йордан Радичков. И тези големи, велики италиански режисьори, смаяни, си поръчаха превод, като казаха: „Това е велика притча, как да я направим на филм, за да се чуе по света!“ Постоянно си задаваме с колегите въпроси – българинът като че ли е уморен да показва, че го има; да показва какво мисли. Като че ли се притеснява или срамува от това. А то няма причина, убеден съм, че няма причина. Самият факт, че е оцелял през толкова трудни времена и че има някаква родова памет и собствено осъзната мистика за духа, би трябвало да го подтикне да бъде различен, а не да се прави на „аз съм европеец, аз съм американец...“ Това ми е безкрайно скучно и еднакво, в последно време особено.

Така е. На фестивала гостува словенска театрална труппа с пиесата „Мъртвият идва за любимата си“, основана върху тяхна фолклорна песен. Беше посрещната с голям интерес. Казвам това в подкрепа на Вашето убеждение, че всеки народ има своя идентичност и трябва да я представя пред света. В това е и част от Вашата мисия. Аз не съм си го поставил като мисия

– плакат „Тръгвам да популяризирам българското!“ По-скоро си го нося подсъзнателно навсякъде, каквото и да правя, дори в американска пиеса – да вървя напред с моята гледна точка спрямо проблема на героя. А тя, моята гледна точка, е българска.

Вие пеете прекрасно – оказа се снощи, когато Ви гледах в „Каракоджул“. Мислили ли сте да запишете песен?

Мислех да запиша песни заради децата си, защото в планината, където ходя често, съм попадал през годините на песни, от никого нечути или забравени, и ги колекционирам. Скоро ми хрумна и наесен, когато излезе филмът ми „Шекспир като улично куче“, може би с групата „No more, manу more“ ще издадем едно парче, една народна песен, която аз направих с мой текст и с по-съвременно звучене (дума, която не харесвам много). Казвам „може би“, нищо не е задължително.

Успех Ви желая! Ето, това потвърждава идеята за Вашата мисия, за която говорихме преди малко. Вторият Ваш режисьорски филм след „Кецове“ е „Шекспир като улично куче“. Кога да го очакваме? Мисля, че в началото на октомври – паралелно с книгата, която издател-

ство „Колибри“ подготвя. Те много харесаха разказите ми. За да се опитам да събудя зрителския интерес не с цел „Елате и вижте какво сме направили!“, а с цел хората малко да махнат праха от лошите неща, които им се случват от две-три години насам. Малко да излязат от къщи или поне във фантазията си да излязат – час и половина с един филм или сутрин, с кафето, с някой и друг разказ. Разказите ми са също истински истории, които аз бях нахвърлил, с цел да правя сценарий по тях за късометражни и пълнометражни филми. Но като видях колко години ми отнема в България за всеки филм („Кецове“ – осем години, „Шекспир като улично куче“ – единайсет ще станат и още не е дошла премиерата), като видях колко бавно става всичко, предпочетох да ги напиша на книга. Те са реални истории – на мои прадедовци, дядовци, чичовци, и то забележителни характери. Кратки разкази – между две и четири страници.

Как се казва книгата? Заглавието ѝ ще бъде „Гризачи“.

Успех на разнородните Ви таланти и артистични дела! Дъщерите Ви Йована и Яна имат артистични наклонности – ще продължат ли Вашата професия?

© Филип Аврамов във филма на Иван Черкелов „Раци“, 2009 г.

В „Ничия земя“, постановка на Стоян Радев, Народен театър, 2016г.

Както си изберат – няма да ги насочвам по никакъв начин. Аз бих предпочел да не са в тази професия, защото тя е двойно по-трудна за жените. В драматургията са много малко женските роли. Затова в Академията се приемат по-голям процент мъже, за да имат реален шанс след това. Не бих им я препоръчал, и същевременно ако ги влече, няма да им се противопоставя. Изборът трябва да е техен – всеки човек да си взема сам важните решения в живота.

Да се върнем към „Караконджул“. Как работихте с режисьора Стоян Радев?

Със Стоян сме работили няколко постановки. Даже се шегуваме, че като започне нова пиеса, пак ще има „Икар“-и и „Аскеер“ някой от трупата или поне номинации, което неминуемо се случва. Той ме покани, аз съм много щастлив, защото много обичам да работя със спокойни и смислени хора, които знаят какво правят и търсят, и същевременно не го преследват на всяка цена. Правихме „Ничия земя“, „Опит за летене“ на Йордан Радичков, който беше свален леко (казвам го с усмивка) и сега се възстановява – прекрасно представление! „Караконджул“ го направихме в пандемията за буквално десет-дванайсет дни. До обяд репетиции, после аз сам въщи работя, като сглобявахме сценария заедно в движение. И на първото представление не бяхме сигурни дали сме го направили и

какво се е получило, но пък беше от сърце. И „Караконджул“ в момента се дооформя с всяко представление – усещаме със Стоян къде има пробойна, къде може да се прибави или махне нещо, къде позволява повече импровизации или по-малко. Това е един много жив организъм – Рамадан и неговата мечка.

Включили сте и други разкази...

Да, има от „Мерак“ на Хайтов едно съвсем малко парченце...

Танцът на коча...

Да, и останалите са неиздавани мои ловни разкази, но те няма да са в предстоящата ми книга „Гризачи“. Историята с мечката, с лова, с кмета, който си уцелва крака...

Ами Вие сте съавтор на Хайтов в тази пиеса.

Да, но ръководството на театъра предпочете да пишем само Хайтов, защото той е класик, въпреки че не съм сигурен, че е редно. А, има и текстове от Корана, които са извадени от арабски, непреведени на български – текстовете за отмъщението са от там. Има и текст на Стоян Радев – за мечката, която идва накрая – така че и той е съавтор. Искахме да издадем тази пиеса, но никой не откликна. А този текст е прекрасен и героят е вечен – той може да е на двайсет и на седемдесет, и си заслужава да се играе на много места. Но както винаги, тук и сега е много трудно нещата да

се направят докрай.

Ще издадете пиесата, аз съм сигурна в това.

Не, мисля, че е по-добре всеки човек сам да си направи пиесата, защото не можем да се борим, когато отсрещат ни казват: „Не, не е редно!“, без да има причина. По-добре си намисли друга пиеса или си намери друг сценарий.

След като завършите един филм, следите ли неговата съдба?

Това също е много трудно. Това, което мога да проследя, е след години, като ме спре някой и като ми каже: „Гледах навремето твоя филм три или четири пъти. И този момент много ми хареса...“ И ми разказва подробно определен епизод, който по някакъв начин е асоциирал със своя живот. И това ми е достатъчно. А чисто продуцентски няма как да следя – прекалено много работим и прекалено много сме уж отворени към света, ама затворени в себе си, за да имам времето и това да правя. Мога да разкажа смешни случки. Примерно, разбирам, че „Кецове“ е излъчван по канал, който е към „Холмарк“, над 70 пъти за последните осем години. Нашите авторски права са минимални, те са микроскопични, и проверяваме какво се случва и се оказва, че ние дължим пари на телевизията и на тези техни продуценти! (смея се). Смя се в момента, но не е весело – това е реалността...

Какво е предимството на моноспектакъла?

Всеки си казва: „Това е много трудно, много е трудоемко и е голямо изпитание“. Аз пък винаги съм бил привърженик на индивидуалните спортове. И понеже театърът е колективно изкуство и се учиш да си партнираш, което е много полезно, в един момент, когато си сам на сцената, единственото, което ти остава, е да бъдеш себе си и да използваш в днешното представление това, което те вълнува като емоция. Ако те боли корем, ако си стъпил накриво, ако имаш в личния живот проблеми, най-доброто, което можеш да направиш, е да ги изкараш като отношение, не като коментар, а като лично усещане. Тогава ще е истинско. Тогава зрителят, дори да не разбере защо героят в той

Валери Йорданов, във филма „Воевода“ на Зорница София, 2016 г.

момент плаче или изглежда уморен, той усеща неговата документалност и влиза плътно в историята. Така че това, което е най-хубавото според мен, е, че можеш да медитираш, да си на „ти“ със себе си и по този начин – и със зрителя.

Оптимист ли сте или песимист?

Винаги съм оптимист. Дори когато ми се случи нещо трагично, разказвам бързо случката, тогава осъзнах, че съм непоправим оптимист. Във филма „Воевода“ изумих режисьорката Зорница София. Ние бяхме застанали на един склон всички, облечени с потури и с цървулки, и с налепени мустаци и бради. Зорница стои в ниското с камерата и казва: „Валка, слез два метра надолу“. Подрежда си кадъра, както го вижда. И аз направих две крачки и като се сурнах надолу с кожените цървулки по мократа шума и... няма спиране! И летя към един ръб, под който знам, че има едно осем-десет метра надолу, а на дъното има камъни. Последната мисъл, преди да излети от ръба, беше: „Вале, много тъпашки си отиваш!“. Във въздуха се смях и паднах в една дупка, пълна с шума, навята от вятъра, и нищо ми нямаше. И понеже екипът изкрещя, и Зорница изкрещя: „Валери, какво правиш!“, и аз ѝ казах от дупката: „Ами ти каза да слеза и аз слезох...“. Късметлия!

Колекцията Ви от награди се увеличава, както и слабостта на публиката към Вас. Това не гали ли

самолюбие Ви?

Знаете ли, аз вкъщи нямам огледала. Казвам го буквално, наистина нямам. Ако човек се оглежда, значи той поначало е сбъркал, не само тази професия. Един доктор, ако постоянно внимава дали му се обръща внимание, дали забелязват дали е добър лекар, или не, той няма да се занимава достатъчно добре със знанията си и с пациентите, на които трябва да ги приложи. Да, наградите са нещо много приятно, не го отричам. Те са някакъв момент от целия маратон, това е глътката въздух или глътката вода, която можеш да отпиеш – само за да ти напомни, да те тупне по рамото и да ти каже: „Давай напред, още не е свършило тичането!“. Ако са повече, ставаш – не харесвам тази дума – „звезда“, както и „блясък“ (има и такова списание). Не харесвам подобен тип сравнение на светушечането, сравнение на ценностите при хората. Познавам изключително таланти, на ръба на гениалността актьори, художници и музиканти, които никога не познава. Но те не са увесили нос, защото нямат награди, а са се концентрирали в това, което

правят. Има нещо много самурайско и аскетично в този начин на работене и на живеене и аз много го харесвам, много държа на него.

В моите очи Вие си оставате вечното дете, с възрастта детското Ви изражение не се променя. Заблуждава ли това излъчване? Имам чувството, че тази чистота и невинност в някаква степен отразяват душата Ви. И Йована е наследила това излъчване.

И двете – и Яна, и Йована го имат. Това заблуждава малко. Мисля, че съм срещал хора, проблеми и трудности, които са преодолими поне за няколко живота напред. Може би някакъв ген е. Уверявам Ви, въобще не съм това хлапе, което твърдите. И даже се шегувам всяка година като имам рожден ден: „В момента съм на 480 години!“.

Как се отнасяте към съвременните технологии – например мапинга в театъра? Някои режисьори го издигат в култ.

Дори не знам какво е мапинг...

Нова технология, която наподобява светлинно шоу; мултимедия.

Няма нищо вредно; според мен всяко прекалено нещо може да бъде вредно. Ако някой си мисли, че това е бъдещето на театъра, няма да го убеждавам – просто в себе си смятам, че дълбоко греша. Не съм убеден, че въобще можем да казваме кое е бъдещето. Но ако нещо работи за дадено представление, за някаква конкретна, определена идея, нямам нищо против мултимедията. Би ме притеснило, ако аз съм режисьор и я включвам навсякъде, и държа да я наложа, и казвам: „Това е! Няма друг начин!“. Винаги има друг начин. След Чарли Чаплин винаги има друг начин.

Наталия Бояджиева

Валери Йорданов е роден в София през 1974 г. Участвал е в четиридесет български и чуждестранни филма. Получил е два „Аскеер“-а, два „Икар“-а, „Златна роза“ за ролята си в „Емигранти“, Награда на Съюза на филмовите дейци за ролята си в „Раци“ и „Хъшове“, Награда на Министерството на културата за „развитието и популяризирането на българската култура“ и още много други. Филмът му „Кецове“, на който е сценарист и режисьор, е българското предложение за „Оскар“ за 2012 г. Той печели и наградите на журито, и „Бодлив поглед в киното“ на Московския филмов фестивал. Вдъхновяват го двете му дъщери Йована и Яна.

Живеем за книгите

27-ото издание на международния книжен панаир и литературен фестивал „Светът на книгата“ – Прага, 2022 привлече рекорден брой посетители.

Италианската писателка Стефания Аучи, автор на бестселъра „Сицилианските лъвове“, посреща свои почитатели на Международния книжен панаир „Светът на книгата“

От 9 до 12 юни в чешката столица се проведе традиционният книжен панаир „Светът на книгата“. Тази година той премина в изложбения ареал до Промишлената палата в специално монтирани зали и шатри, както и в Кршижиковия павилион, тъй като Промишлената палата е в реконструкция. Въпреки това „Светът на книгата“ привлече рекорден брой от 54 000 любители на книгите. За гостуваща страна и почетен гост беше избрана Италия и неслучайно мотото на книжното изложение е цитат от романа „Името на розата“ на световноизвестния италиански писател, есеист, философ и семиотик Умберто Еко: „*Ние живеем за книгите. Една сладка мисия в този свят, управляван от безпорядъка и упадъка*“. На тържественото откриване присъстваха министърът на културата на Чехия Мартин Бакса, посланикът на Италия Мауро Марсили, посланикът на Украйна Евген Перебийнис и др. В четиридневния книжен панаир и съпътстващия го литературен фестивал се включиха 416 изложители и 748 участници от 35 страни и региони, имаше 165 експозиции и 9 изложби. Бяха представени съвременните италиански писатели Донатела ди Пиетрантонио, Виола Ардоне, Франческа Меландри, Стефания Аучи, Гуидо Сгардоли, Джанфранко Калигарич, художникът Еугенио Белградо, както и известният психоаналитик Луиджи Зоя.

Снимки: Мария Захариева

В секцията „Литературата като глас на свободата“ участваха известната журналистка Наталия Хуменюк, която отразява войната в Украйна, полският публицист и дисидент Адам Михник и хонконгският дисидент Натан Лоу. Организаторите на изложението бяха обособили специален щанд за Украйна, на който бяха представени 19 украински издателства. Наградата „Иржи Тайнер“ получи задочно белоруската писателка и журналистка Светлана Алексиевич, носител на Нобелова награда. Тя от своя страна я посвети на украинските писатели, гости на панаира. В съпътстващата програма се открояват имената на израелския майстор на краткия разказ Етгар Керет, на канадската авторка на трилъри Шари Лапена, на исландката Одни Ейр, на живеещата във Франция мароканска писателка Лейла Слимани и др. Посетителите можеха да се срещнат и с чешките писатели Алеш Палан, Дита Краусова, Радка Денемаркова, Алена Морнщайнова, Ивана Пероуткова, Властимил Вондрушка, Мирослав Барта, Иван Краус, Зденек Сверак и др. За малките читатели беше изграден специален детски павилион „Растем с книга“.

Българското участие в „Светът на книгата“

На щанда на Дома на националните малцинства бяха изложени и представени книги, списания и вестници на

езиците на националните общности в Чехия. Сред тях е и списание „Българи“. То излиза в Прага вече две десетилетия и в съботния панаирен ден бе представяно на посетителите от Мария Захариева – главен редактор на „Българи“. Читателите имаха възможност да се запознаят и с изданията към списанието приложения: „Съвременни български разкази“, „20 години сдружение „Възраждане“, „Жената като феномен в българо-чешката взаимност“ и „70 години Българско училище в Прага“.

В една от залите изложи свои илюстрации към печатни издания художничката с български произход **Севдалина Коваржова**, която илюстрира излизащото в Прага детско списание „Камаради“ („Приятели“). Тя ръководи и работилницата „Нарисувай приказка“ в детския павилион. Международният панаир и литературен фестивал „Светът на книгата“ е истински празник за ценителите на книгите.

Организаторите посветиха тазгодишното издание на всички хора, които живеят за книгите. Но мотото на фестивала носи и важното послание, че в изпълнената с катаклизми съвременна действителност можем да намерим сигурно убежище и утеха в света на литературата.

Мария Захариева

Щандът на Дома на националните малцинства

Димчо Дебелянов – между бляна и щастието, любовта и смъртта

135 години от рождението на поета

Димчо Дебелянов. Снимката е с посвещение на Николай Лилиев, София, 1.02.1909

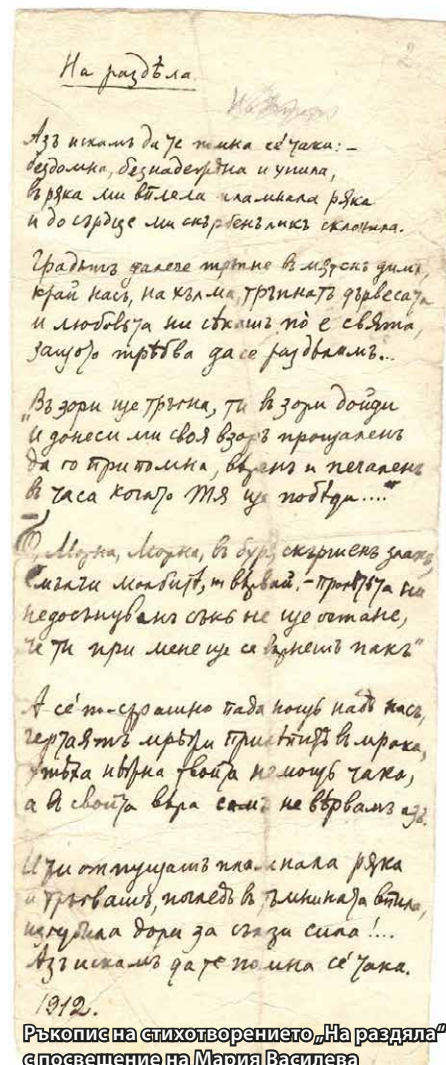
„Този младеж ще надмине всички ни“. Това са думите, които ослепелият след опита си за самоубийство Яворов казва за Димчо Дебелянов. И категорично вярва в тях, чувайки поетичните шедьоври на по-младия си колега по перо. В София Димчо води бохемски живот с оскъдни средства, от които винаги е готов да се лиши, давайки ги на уличен просяк или плащайки сметките на „другарите“ си в кръчмата. Междувременно създава едни от класическите образци на българската поезия. Но първата му книга излиза, когато вече не е сред живите. Поетът се ражда в Копривщица на 28 март 1887 г. като най-малкото, шесто дете в семейството на Вельо и Цана Дебелянови. Кръщелното му име е Динчо (през 1906 г. при първите си публикувани стихотворения той за пръв път се подписва Димчо и с това име остава в литературата). Любопитен факт е, че първият „автограф“ на бъдещия поет днес е притежание на семейството на покойния голям литературен историк и критик проф. Симеон Хаджикосев, чиято съпруга Мария е от Дебеляновия род. Този автограф е върху семейната читанка („Бащин език“ на Драган Манчов), по която са учили всички деца във

фамилията и са оставили първите си подписи върху нея.

През 1904 г. семейство Дебелянови се премества в София. Димчо учи право в университета, после се прехвърля в Историко-филологическия факултет. Пише и публикува стихове, а заедно с Димитър Подвързачов съставя „Българска антология. Нашата поезия от Вазов насам“ (1910). Източник за вдъхновение на поета са красавиците, които пленяват влюбчивата му природа. Най-дългата му любовна връзка е с ихтиманската учителка Иванка Дерменджийска. В едно градско, но все още патриархално общество, каквото е тогавашното, младата жена се притеснява за доброто си име. Това поражда и конфликти между тях, а раздялата е неминуема, но кореспонденцията им продължава до края на живота на поета, а Иванка се омъжва едва след смъртта му.

Трагична е любовта на поета към Елена Петрунова, която умира, простреляна от баща си. През 1912 г. Димчо среща Мария Василева. Връзката им продължава три години. Ражда се прочутата любовна елегия **„Аз искам да те помня все така“**, като край на връзката им слага едно писмо на Мария, което Димчо получава. То е предназначено за друг мъж, с когото тя тайно тя си кореспондирала, но по погрешка разменила писмата.

Първата световна война слага край на живота на поета – той е убит в сражение на 2 октомври 1916 г. сутринта. Да си припомним някои от шедьоврите на Димчо Дебелянов, защото поезията му е огледален лирически образ на неговия душевен свят. Поетът издига в култ своя копнеж по напуснатия роден дом, загубените близки хора и най-светлите, невинни детски години. Носталгията по невъзвратно отминалото време ражда една от най-нежните елегии в българската поетична класика – **„Скрити вопли“ („Да се завърнеш в бащината къща...“)**. Лирическият герой копнее да се върне в родния си

Ръкопис на стихотворението „На раздяла“ с посвещение на Мария Василева

дом. Това е копнеж по света на неговото детство, когато животът му е бил безоблачен и щастлив. Но този свят вече принадлежи към миналото. В настоящето си лирическият герой се чувства объркан, нещастен и самотен. Той търси опора в щастливите минали дни, в мечтата да се завърне в родния дом при близките си. Връщането назад в света на спомена е завръщане към най-святите за всеки човек неща. Родната къща и тихият двор с белоцветните вишни са ключовите символи на един изгубен свят. Това е светът на душевната чистота, красотата и обичта. Там, в прекрасния свят, принадлежащ на миналото, завинаги ще го чака и свещеният, любим образ на майката.

Димчо на студентска екскурзия в Атина, април 1911 г.

Годините на детството за него са блаженият рай на невинност, хармония и тишина, рязко контрастиращи със света затвор в реалното му битие. Копнежът по завръщането към тези блажени мигове в живота остава неосъществим блян. Лирическият герой се събужда в жестокото настояще, след като насън е видял една красива мечта. Той има усещането, че се е оказал далеч от корените си, далеч от здравата опора на родния дом – „печален странник“, чувстващ се чужденец в един свят, който не му е по сърце.

„**Черна песен**“ е ключова творба в Дебеляновата лирика. В стихотворението присъстват типичните за българския модернизъм поетически похвати – контрасти, оксиморони. Подобен момент на себеизживяване има при Яворов („Две души“), но настроението в двете творби е различно. Лирическият „аз“ определя като причина за раздвоението си несбъднатите си желания, а поантата на стихотворението кореспондира с „Моята молитва“ чрез библейския мотив „глас в пустиня“. Като лайтмотиви преминават през стихотворението мислите за неизживения живот, пропиляната младост, безсмисленото съществуване.

В елегията „**Пловдив**“ са отразени характерните черти на Дебеляновата поезия. Мотивът за самотата е разгърнат в емоционалните преживява-

ния на лирическият герой. В неговия мрачен свят, в който липсва отправната точка на дома, властват забраната над любовта и невъзможността за духовен полет.

Художественото пространство на Дебеляновата елегия е свят на спомена. Лирическият герой се връща назад във времето, търсейки още в детските години зародиша на своята обреченост. Той се чувства сам и изолиран, „пленник“ на града. Странстването му по градските улици е лутане без цел и посока. Евангелският мотив за вечното скиталчество („бродя“) и реминисценцията с образа на скитника еврейин са вплетени в знаковите изображения на тъмнината и мрака. Дебелянов е един от първите български поети, в чието творчество присъства образът на града. Тук с

Пловдив

Как бяха скръбни мойте детски дни!
О, колко много сълзи спотаени!
Тук първи път се моя взор стъмни
и безпощадна буря сви над мене.

Тук първи път чух възглас: – престани:
да вярваш и да дириш – забранен е
на любовта плодът – и в зли страни
мечтите ти навек ще бъдат пленни.

И днес аз бродя в тоя скръбен град –
едничък дом на моята скръб
бездомна –
аз бродя за утехата нерад –
и кат загубен в пустошта огромна.
И толкоз черни мисли ми тежат,
че аз не искам нищо да си спомна.

него е обозначено място, лишено от човешко присъствие, „пустош“. Градът е мрачен и тъмен, пространството – затворено и ограничено. Животът в него е безсмислено странстване в лабиринт без изход. Внушението на текста разчита до голяма степен на парадокса.

Заглавието на произведението визира конкретен град – Пловдив, а в текста липсва всякаква конкретност и градът се превръща в символ на света. Лирическият герой е попаднал в ограниченото, мрачно пространство на града затвор, от който не може да излезе. В него няма място за духовен полет и мечти. Дори най-съкровениите, възвишени човешки копнения са осъдени да бъдат „пленници“ на жестоката действителност.

Скръбта е хиперболизирана като безкрайна, сравнена е с безпощадна буря, безмерна и унищожаваша. Кулминация на вътрешния песимизъм е осъзнатата липса на дом и път, забраната, която тегне над любовта. Лирическият „аз“ е скитник без дом, без любов и надежда. Градът затвор е „едничък дом на моята скръб бездомна“. Този оксиморон подсилва усещането за безнадеждност, за вечен плен в лабиринта на скръбта. Поантата на сонета („... аз не искам нищо да си спомна“) изразява отказ от спомен. Това е белег за пълното отчаяние, сковало душата на лирическият герой, липсата на всякаква перспектива пред него. При всеки прочит „Пловдив“ ще подтикне към съпричастие и ще пречисти.

Самотен и неразбран от околните,

Дебелянов (изправен най-вляво) сред военни на фронта край Вардар, 1916 г.

Поетът с приятеля си Георги Машев

лирическият герой в елегията „**Помниш ли...**“ търси опора в спомена за „тихия дом с белоцветните вишни“. Този емблематичен за поезията на Дебелянов образ е изпълнен с много красота.

Бащината къща придобива мащабите на малък, но свиден свят, отделен, запазен от суровата житейска реалност. Тя си остава непорочният храм на безоблачното щастие, свидното и единствено убежище и заслон срещу несправедливостите на света. Дебелянов демонстрира невероятна прецизност при използването на поетическия детайл. Обвита в романтиката на спомена, всяка подробност в изображението на бащиния дом, всеки предмет или място придобиват очертанията на съвършенството. Белият цвят е олицетворение на чистотата и детската невинност.

Лирическият герой с неприкрита мъка се връща към света на детството, принадлежащ вече на миналото. Това е светът на непорочните детски игри, на непринудените разговори и шеги, на малките невинни детски тайни. Спонтанните „шъпот и смях“ подсказват естественост и непреднамереност. Лирическият герой се връща в годините, когато са му били непознати тъмните сенки на злобата, завистта, лицемерието и лъжата. Той страда за безвъзвратно изгубения свят, за непостижимостта на бляна, за невъзвратимия ход на времето. В настоящето затвор той изпитва

само мъка, печал и обреченост. Повторението „сън е бил“ още повече засилва усещането му за обреченост. Смотата и отчуждението са изстрадани житейски истини за лирическият герой. „Бездомен и самин“, скитник в хаоса на големия град, той винаги ще търси сърдечна, човешка близост. Страданието му е земно и осезаемо. Димчо Дебелянов успява да изпълни символистичния мотив за носталгията по миналото с истински човешки чувства, които вълнуват и днес. В своите „фронтви“ стихотворения Дебелянов показва ново поетично лице, различно от традиционния му образ като поет на тъгата и носталгията. Всекидневието на дебнещата гибел, жестоките закони в „тая кървава неуправия“, наречена война, го карат да преосмисли житейските си ценности, поетичната си визия и в стиховете му да зазвучат принципно нови мотиви, настроения и размисли. В стихотворението „**Тиха победа**“ лирическият „аз“ се домогва до единност и монолитност, преодолял своите страхове и терзания. Като кулминация Дебелянов надмогва и най-естественото човешко чувство – страха от смъртта, със съзнанието за вечността на нацията и нейната памет.

Твърде странно е, че „най-нежният поет на България“ намира себе си, своето място в едно „грохотно, жестоко време“, в една война, която го лишава от живот. Дебелянов обаче

постига своята „тиха“, но окончателна и вечна победа над смъртта, за да прекрачи в безсмъртието.

Пламен Тотев

Черна песен

Аз умирам и светло се раждам –
разнолика, нестройна душа,
през деня неуморно изграждам,
през нощта без пощада руша.

Призова ли дни светло-смирени,
гръмват бури над тъмно море,
а подиря ли буря – край мене
всеки вопъл и ропот замре.

За зора огнеструйна копнея,
а слепи ме с очите си тя,
в пролетта като в есен аз крея,
в есента като в пролет цъфтя.

На безстрастното време в неспира
гасне мълком живот неживяв,
и плачът ми за пристан умира
низ велика пустиня развяв.

Молитва

Сложи ръка на моите устни,
когато, морна да блуждае,
крила душата ми отпусне
и безутешна възроптае;
сложи ръка и запази ме!
Да не надвие скръб безмерна,
и в гняв, и в горест твойто име
с похулни думи да зачерна!

Сиротна песен

Ако загина на война,
жал никого не ще попари –
изгубих майка, а жена
не наидох, нямам и другари.

Ала сърце ми не скърби –
приневолен живя сирака
и за утеха, може би,
смъртта в победа ще дочака.

Познавам своя път нерад,
богатствата ми са у мене,
че аз съм с горести богат
и с радости несподелени.

Ще си отида от света –
тъй както съм дошъл бездомен,
спокоен като песента,
навяваща ненужен спомен.

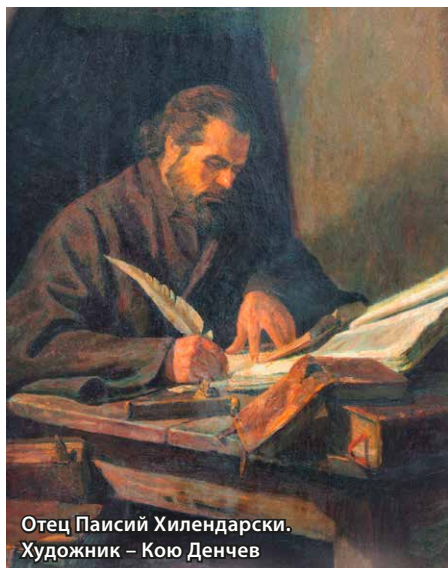
„От днеска нататък българският род история има и става народ!“

260 години от написването на „История славянобългарска“,
300 г. от рождението на Паисий Хилендарски и 60 г. от канонизацията му

„...един монах тъмен, непознат и бледен
пред лампа жумецка пишеше наведен.“

Иван Вазов

От написването на „История славянобългарска“ са изминали повече от два века и половина, но споменът за делото на нейния автор, Паисий Хилендарски, остава жив в умовете и сърцата на десетки поколения българи. Скромният атонски монах едва ли си е давал сметка за величието и значимостта на извършения от него интелектуален подвиг – със своята малка книжка той успява да „пробуди“ българския народ от многовековния сън, да промени мисленето му, вдъхвайки му самочувствие, карайки го да осъзнае значението на родния език, култура и история. Неслучайно неговото единствено произведение е наричано „библията“ на Българското възрождане, тъй като служи за стимул и вдъхновение на редица българи да подемат общонационално движение за просвета на роден език, борба за самостоятелна българска църква и политическо освобождение.

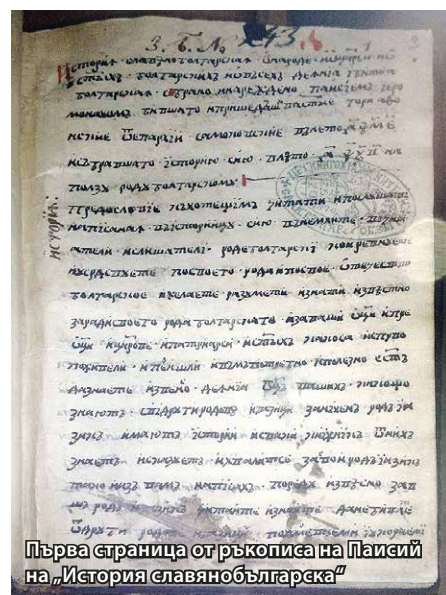
Отец Паисий Хилендарски.
Художник – Кою Денчев

Личността и делото на Паисий Хилендарски, както и епохата, в която живее, привличат редица изследователи (Марин Дринов, Васил Друмев, Иван Шишманов, Михаил Арнаудов), писатели (Иван Вазов) и художници (Иван Мърквичка). Интересът към него е породен и от оскъдната информация за живота му, с която разполагаме. В каква среда Паисий се формира като личност? От самия него знаем, че е роден през 1722 г. в „Самоковската епархия“. И до ден днешен не е напълно изяснено кой точно е родният му град. Десетилетия наред редица селища (Банско, Разлог, Самоков, Кралев дол, Рельово, Малешевци, Троян, София) се борят за правото да бъдат обявени за негово родно място. Благодарение на проучванията на проф. Йордан

Иванов за негов роден град се смята град Банско. Това твърдение изглежда правдоподобно, като се има предвид, че през 18. век благодарение на занаятите и оживената търговия със Западна Европа градът вече представлява значителен икономически център с български облик. А както е известно, материалното благополучие и контактите със западния свят са главна предпоставка за по-високото интелектуално ниво на населението. Най-вероятно именно в такава атмосфера се формира мирогледът на младия Паисий – любознателен човек с буден ум, който съумява да види голямата „язва“, която разяжда тогавашното българско общество – липсата на духовен живот, равнодушието, невежеството, непознаването на собствената история, отказът от българската национална идентичност, гърчеченето. „Аз видях, че много българи постъпват така и отиват по чужди език и обичай, а своя хулят“, ще напише той по-късно в книгата си.

Без съмнение, силно въздействие върху Паисий оказва и животът на Света гора, където той става монах през 1745 г. при по-големия си брат Лаврентий, по това време игумен на Хилендарския манастир. Той става свидетел на патриотичните спорове на тамошните гръцки и сръбски монаси в Атон за достойнствата на техните народи и някогашното величие на техните държави. Без съмнение, това засяга националното честолюбие на Паисий. Смята се, че именно тези

спорове са конкретният повод да се заеме със смелата задача да напише история на своя народ. Затова и повествованието в „История славянобългарска“ прилича на своеобразен отговор на тези спорове. В книгата, например, се натъкваме на следния пасаж: „Така и много пъти сърбите и гърците ни укоряваха, че нямаме своя история“. Българите са забравени, непознати за околния свят, не познават своето славно минало и богата културна традиция. Основната причина, която го подтиква да се заеме с написването на история на българския народ, е породена от незавидното политическо и духовно състояние, в което се намира тогавашното българско общество, заплашено от национално обезличаване, от

Първа страница от ръкописа на Паисий на „История славянобългарска“

нуждата да се вдъхне самочувствие на българите, любов към българската народност, език, култура и отечество, да се пробуди у тях стремеж към просвета, духовно и политическо освобождение.

Задачата, която си поставя Паисий, съвсем не е лека. Трудностите са породени главно от разклатеното му здраве, големите разстояния между отделните манастири, където по това време се намират книжовните средища. Започват неговите пътувания из светогорските манастири, из българските земи, из съседни държави в издирване на информация за българското минало. Стъпките му го отвеждат чак до земите на Хабсбургската империя, в манастирската библиотека на град Сремски Карловци. „Аз претърсих всички светогорски манастири, гдето има стари български книги, също така много из България (...) и в немската земя повече с това намерение ходих“, отбелязва той по-късно в книгата си. При написването на книгата си Паисий използва около 45 източника, сред които грамотите на българските царе, съхранявани в български манастири, произведенията на търновските книжовници, сръбски източници, руския превод на съчиненията на венецианския кардинал Цезар Бароний и дубровнишкия абат Мавро Орбини. След завръщането си в Света гора Паисий започва да пише своята „История“ през 1761 г. в Хилендарския манастир, но тъй като там няма условия за спокойна книжовна дейност, той се премества в Зографския манастир, където я довършва през 1762 г.

„История славянобългарска“ е първата творба със светско съдържание. Тя бележи началото на новобългарската литература, тъй като поставя началото на традицията да се пише на български книжовен език, съдържа светски теми и прокарва нови идеи, различаващи се от тези в средновековните книги. За пръв път в българските земи духовно лице подема такава всеотдайна патриотична и будителска дейност.

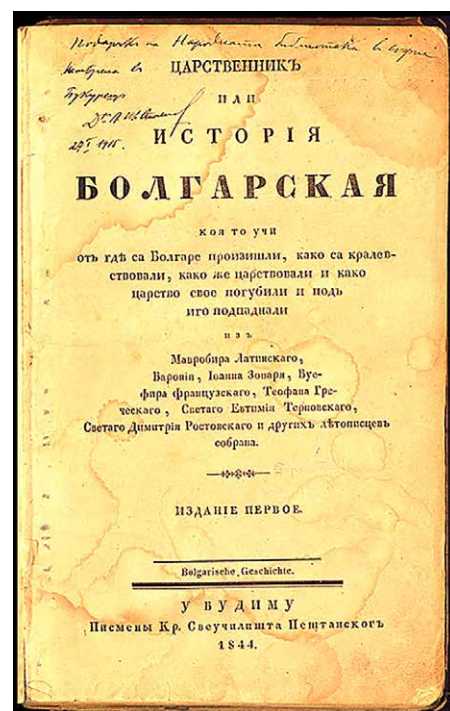
Паисий не преписва наготово пасаж и изрази, както повелява старобългарският литературен канон, а използва живата народна реч и говоримия език. Затова разказът му е ясен, прост и достъпен. За разлика от средновековните

книжовници, които по традиция са се описвали като незначителни човешки създания, в книгата Паисий говори за себе си малко, но смело и открито. Историческата част е представена в седем глави. Тя обхваща периода от заселването на славяните на Балканския полуостров до падането на българските земи под османска власт. Българите през Средновековието са представени като силен и смел народ със славно минало. Специално място е отделено на значимостта на делото на Солунските братя Кирил и Методий и техните ученици. България е представена като люлка на славянската писменост и култура: „...от целия славянски род българите най-напред получили славянските букви, книги и своето кръщение“.

В „История славянобългарска“ може ясно да се види контрастът между славното минало и тъжното настояще. В книгата Паисий напада гърчещите се българи като изменници на своя народ, наричайки ги „неразумний юроде“, „слабоумни“ и „отцеругатели“: „Но някои не обичат да знаят за своя български род, но се обръщат към чужди обичаи и чужд език и не се грижат за своя български език, но се учат да четат и говорят по гръцки и се срамуват да се нарекат българи“. Затова Паисий подчертава значението на националната просвета като мощно оръжие срещу гърчещето и за повдигане на българския дух и съхраняване на българската нация. Паисий посочва, че дълг на всеки българин е да обича своя народ, език и отечество, да се гордее със славното минало на България.

Друга причина за националното обезличаване на българите той вижда в гръцкото духовенство: Когато „турците завзели и поробили България, тогава цариградските патриарси с турска помощ и насилия още от началото не назначават на българите епископи от българския род, но все от гръцки род. И не се грижат никак за българските училища и учения, но обръщат всичко на гръцки език“.

В „История славянобългарска“ Паисий очертава пред своите сънародници и бъдещите поколения основните задачи, които стоят пред тях: борба за национална просвета, за самостоятелна българска църква (духовна свобода) и политическо освобождение.

Написвайки своята книга, Паисий не търси слава и признание. За него най-важно е трудът му да не отиде напразно, книгата да достигне до повече читатели: „Преписвайте тази историйца и платете нека ви я препишат, които умеят да пишат, и пазете я да не изчезне“. Без съмнение „История славянобългарска“ има голямо въздействие върху съвременниците, тя започва бързо да се разпространява из българските земи. Свидетелство за това са направените 50 преписа (в Котел, Жеравна, Банско, Сливен, Русе, Самоков, Рилския манастир). Известно е, че първият препис е дело на поп Стойко Владиславов, по-късно станал известен като Софроний Врачански. Направен е още през 1765 г. в гр. Котел, а днес се пази в Националната библиотека в София. „История славянобългарска“ действително се превръща в своеобразен „манифест“ и „пътеводител“ на българите в стремежа им към съхраняване на българското национално самосъзнание. През 19. в. редица български възрожденци, следвайки заветите на Паисий, подемат борба за национална просвета, самостоятелна българска църква и освобождение от османска власт.

Д-р Красимира Мархалева
по материали от
Славянската библиотека

Съкровищницата на чешките крале

Разказът за нея се точи като сребърна нишка през вековете. В началото е плътна и натежала от сребро, постепенно изтънява и на места се къса, но продължава до днес: история за крале и обикновени хора, за богатство и бедност, за страдание и светли идеи. Кутна Хора – Сребърният град, съкровищницата на чешките крале. По време на най-голямата му слава в него се добива 1/3 от среброто на цяла Европа. Из улиците му кипи живот, строят се големи каменни къщи и църкви, организират се пищни тържества и панаири. Какво е мястото му в чешката история и в съкровищницата на чешката култура?

Монетният двор

В историята на средновековните градове фактите вървят ръка за ръка с легендите и вторите, разбира се, са далеч по-интересни и колоритни. Една от легендите за основаването на Кутна Хора разказва за монаха от Цистерцианския орден Антонин, който един ден, след дълго отсъствие, се прибирал в манастира. Изкачвайки планината, се изморил и тъй като денят бил слънчев и хубав, седнал да си почине, унесъл се и задрямал. И сънувал сън: как копае земята и намира желязно ковчеже, пълно със сребро. Събудил се, огледал се и видял от земята да се подават три сребърни пръта. Покрил ги със своето наметало (което се нарича „kutna“) и затичал към манастира да разкаже за откритието си.

От своя страна, фактите казват, че името Кутна Хора означава „разкопана планина“ и произхожда от kutání – рудодобив. За сребърни находища започва да се говори още в края на 10. век, когато местните владетели започват да секат сребърни денари. Истинската сребърна треска обаче започва през 13. век. В началото находищата са много богати и се намират почти на самата повърхност.

Новината, че има възможност за бързо забогатяване, се разпространява като огън в суха гора. Прииждат хора, построяват се първите провизорни жилища, дървени църкви и магазинчета. Картината напомня златната треска в Клондайк, но в много по-дълъг европейски, средновековен вариант.

„Má pod čersem!“

В самото начало добивът е свободен – няма закони, които да го регулират, нито е обложен с данъци. Такива въвежда през 1300 г. крал Вацлав II с Миньорския кодекс, който регламентира правата, задълженията и данъците в добива на сребро. До този момент монети в Чешкото кралство се секат на много места. Всички те са затворени и Кутна Хора става единственото място с право за монетосечене. Кралят отделя една от крепостите си, за да бъде превърната в Монетен двор, в който да се секат монетите. За да реконструират сградата според новото ѝ предназначение и за да научат чешките майстори на модерните методи на работа, са поканени специалисти от Флоренция – оттам идва името Vlašský dvůr, т.е.

италиански двор.

Започва сеченето на най-известното чешко платежно средство в миналото, т.нар. пражки грош, който става известен в цяла Европа с високото си качество от гледна точка на обработка, размер и съдържание на сребро. Местните хора твърдят, че една от известните чешки поговорки – „Má pod čersem“ тръгва именно от Кутна Хора. Въпросът е в това, че ковачите в Монетния двор носели специални дрехи, които нямали големи шевове нито джобове, за да няма как да крият в тях и да изнасят монети. Да, но имали шапки! И никой не ги карал да ги свалят или повдигат на излизане!

Силата на кралете

Ако се вгледаме в средновековната европейска история, ще установим, че кралете невинаги са били богати и много често са били финансово зависими от капризите на богатите си феодали и благородници. От тази гледна точка данъците от Кутна Хора, които влизат директно в кралската хазна, са манна небесна за чешките крале. В замяна те се грижат за просперитета на града, засипват го с права и привилегии и винаги са готови да откликнат на исканията му. Тази благосклонност гали самочувствието на местните жители, които в отговор с благодарност засвидетелстват на краля вярност и го посрещат с внимание и пищни тържества. Заедно с богатството започва бурен разцвет: строят се големи каменни къщи, издигат се църкви и крепостни стени, училища и болница. В строежите участват най-известните строители на кралството. Миньорският елит (финансисти и търговци) влиза в тесния кръг от приближени на краля. Особено синът на крал Карл IV – Вацлав IV, обича да гостува в Кутна Хора. В сградата на Монетния двор издига ново крило с лични помещения, параклис и приемни зали,

което я превръща в представителна кралска резиденция.

Спомен от първите години на икономическия възход е храмът „Възнесение на Дева Мария“ – монументален строеж, украсен с галерия и венец от параклиси, надминаващ всичко, построено до този момент в Чехия. В рамките на един исторически кратък период от време Кутна Хора се превръща във финансов център на чешката държава и във втория по важност град в кралството.

Бижутото на име „Св. Варвара“

Заедно с богатството на миньорската върхушка расте и самочувствието на кутнохорци и те решават да построят храм, който – защо не? – да засенчва дори катедралата „Св. Вит“ в Прага. За съжаление, градът Кутна Хора спада под юрисдикцията на Цистерцианския орден, чийто най-важен храм е споменатата по-горе църква „Възнесение на Дева Мария“ в близкото поселище Седлец. И Цистерцианският орден няма интерес да бъде построен друг храм. Ето защо през 1384 г. миньорският елит създава братство „Тялото Божие“, което търси пътища за построяването на храм и откъсването от Цистерцианския орден. Решението е намерено: храмът може да бъде построен извън тогавашните крепостни стени, тоест върху земята на Вишеградската архиепископия, под нейната и на краля защита. И може да бъде толкова пищен, колкото гордите кутнохорци искат.

Така през 1388 г. започват строеж на храм от катедрален тип, който според плановете е трябвало да бъде поне два пъти по-голям, отколкото е днес. Първият строител е Ян Парлерж, син на строителя на катедралата „Св. Вит“ Петър Парлерж. Той построява най-старата част на катедралата с венец от 8 параклиси във френски стил. Катедралата е посветена на великомъченица св. Варвара (4. в.), която е покровител на опасните професии – като миньорската.

Съдби

Разбира се, не всички прииждащи в Кутна Хора имат късмет. Както днес, така и тогава, успехът върви ръка за ръка с уменията да се търгува и понякога – да се хитрува. Много често е нужна и известна доза безскрупулност. Колкото и да е парадоксално, най-онеправдани в Кутна Хора са именно миньорите – поне онези от тях, които не успяват да намерят собствена жила. В катедралата „Св. Варвара“ има скулптура на миньор, която ни припомня колко тежка е била работата им: работели са в мрак и за да се виждат, са носели бели дрехи. Пълзели са из ниските тунели на колене и познавали среброто по миризмата на арсен, която е тровела дробовете им. Работели са 6 дни в седмицата по 10-14 часа. Умирали млади от изтощение и от натравянето с арсен. Пример за онези, които имат късмет, е Ян Смишек. Имал собствена мина и се говорело, че има и втора, неле-

гална, от която не плащал данъци. Превръща се в един от най-богатите хора в кралството и е един от спонсорите на катедралата „Св. Варвара“. Купува си голяма каменна къща и я преустройва изцяло според модата на новия тогава за чешките земи красив стил ренесанс. Осъществява се и най-голямата му мечта – получава благородническа титла. Избира за свой герб бял еднорог и негови изображения могат и днес да се видят във всяка стая. Човек трябва да умее да се похвали!

Нишката изтънява, на места се скъсва

Държавите и народите просперират, когато има добри управници и мир в отношенията между хората. В средновековна Чехия трудните години започват с началото на 15. век и хуситските войни. Измират хиляди хора, има гладни години. Никой не мисли за строежи и благоустройства. Катедралата „Св. Варвара“ е ограбена и опустошена, а храмът „Възнесение на Дева Мария“ е изгорен. В края на 15. век залежите от сребро намаляват и жилите стават все по-бедни. Необходимо е да се копае все по-надълбоко и с все по-скъпо струваща техника, което обезценява намереното. В Монетния двор започват да се секат некачествени монети. Освен това от новооткритата Америка започва прилив на злато и сребро, което също влияе върху цената на благородните метали.

След края на хуситските войни за известно време градът се съвзема. Продължава строежът на катедралата „Св. Варвара“, която се превръща в изящно бижуте на късната готика. През 1471 г. именно в Кутна Хора, в кралската резиденция в Монетния двор, младият полски принц Владислав Ягелонски е избран за чешки крал. Това обаче са последните проблясъци на просперитета и през 16. век рудодобивът е спрял. През 1620 г. чешкото кралство е включено в Хабсбургската империя. Промените, които настъпват в цялата земя, са огромни. В Кутна Хора пристигат йезуитите и както навсякъде, така и тук полагат усилия да спечелят младите хора – с тази цел издигат колеж. Под тяхна юрисдикция преминава и катедралата „Св. Варвара“. В края на 17. век се

Катедралата „Св. Варвара“

Кралско посребряване в Кутна Хора – ежегоден готически фестивал, откриващ туристическия сезон на града

правят опити за отваряне на мините, но без успех. Монетният двор е затворен през 1727 г.

„Онези, които са вършили добро, ще възкръснат!“

Със сигурност сте чували – и посещавали – уникалния параклис „Вси Светии“, костницата, украсена с човешки кости. Повърхностното ни и консумативно общество често представя украсата като средновековен хорър, за да предизвика любопитство и да спечели внимание. Каква е истината? Историята отново започва с цистерциански монах – абат Хенри, който през 13. век отива в Йерусалим и донася торбичка пръст от Голгота. Разхвърля пръстта из местното гробище, с което го превръща в свято място, с много желаещи да бъдат погребани именно там. В края на 15. век гробището е премахнато, а костите с дълбоко уважение са прибрани в специално построения параклис. Един полусляп цистерциански монах внимателно ги подрежда под формата на пирамиди. След това архитектът Ян Блажей Сантини получава поръчка за реконструкция на параклиса и той я прави: поставя под купола корона, символизираща божие кралство, и четири обелиска, символизиращи надеждата. Така превръща Костницата в прослава на Възкресението, място, където починалите чакат времето, когато „онези, които са вършили добро, ще възкръснат“. Всъщност Костницата е символ на вярата и надеждата. Популярната декорация от човешки кости е довършена в края на 19. век.

През 1870 г. собственикът на областта – граф Шварценберг, възлага на местния сарач Франтишек Ринт да преподреди параклиса. Ринт работи в продължение на три години и подрежда костите във формата на свещници, чаши, гирлянди, дарохранителници и полилей. От наша гледна точка е зловещо, но Ринт просто напомня колко преходен е човешкият живот, колко неизбежна е смъртта и колко очаквано възкресението.

Възраждането идва... с Възраждането

Когато започва Чешкото възрождение, интелектуалците се обръщат към миналото и си припомнят и славата на Кутна Хора. Романтичните тесни и лъкатушни улички вдъхновяват

художници и писатели. Намират се средства за ремонт на забележителностите – в неоготически стил е построена и фасадата на катедралата „Св. Варвара“ и тя добива вида, който знаем днес.

Градът получава световно признание през 1995 г., когато историческият център, заедно с катедралите „Св. Варвара“ и „Възнесение на Св. Богородица“ е включен в списъка на ЮНЕСКО за световното културно наследство.

Нишката продължава и без сребро

Според последното преброяване Кутна Хора има около 19 500 жители. Туризмът и няколко завода (Philip Morris, Foscon) осигуряват работни места. Йезуитският колеж е превърнат в галерия, в която цял етаж е предназначен за децата. В къщата на Ян Смишек се намира Музеят на среброто (сигурно би останал доволен). Кметството организира разнообразна културна програма: международен музикален фестивал, летен празник на изкуствата и други. Най-впечатляващ е празникът Stříbření, който се организира през юни. Има исторически базар, атракции и програма. Жителите на града се преобличат в исторически костюми. В разгара на празненството, придружен от съпругата си и голяма свита, пристига крал Вацлав IV, за да види какво прави любимият му град.

Ели Мандажиева

Параклисът „Вси Светии“. Снимка: Ели Мандажиева

Слънчева храна

Трудностите са като благословия

Понякога са изпитание за силите ни, но в крайна сметка се чувстваме удовлетворени. Защото пак сме се справили с нещо невъзможно... Затова и почувстваме ли се без изход, първо благодарим на Вселената. Поглеждаме към проблема от всичките му страни. А стремежът ни е да намерим разрешение, което да е

Трудностите са като благословия

основано на нашата лична сила. Пък и животът работи така, че откажем ли се веднъж, ще се сблъскаме с идентични ситуации до безкрай. Все едно е изпит, който сме пропуснали. По-добре да го преодолеем веднъж и да продължим напред! И пред нас ще има повече възможности.

И най-обикновената дума може да е спасение

Въпросът е да е изпълнена с доброта. Тогава се превръща в преграда пред тъмнината. Но заедно с това е хубаво да е искрена. Защото това ѝ придава сила,

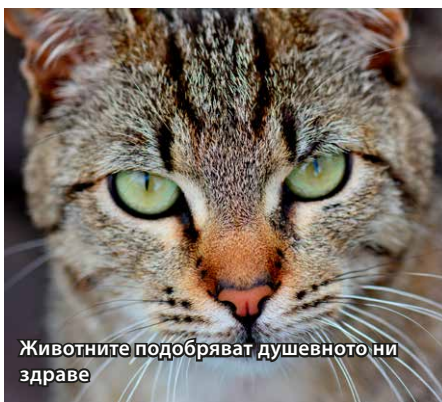

И най-обикновената дума може да е спасение

прави я невъзможна за оборване. Живеем във времена, в които мнозина използват думите, за да създадат комфорт за самите себе си, за убежденията си. Но това са слаби думи, времето бързо ги разтваря. Говорим ли с любов, тогава думите остават. Тогава се превръщат в светлина.

Животните подобряват душевното ни здраве

Общуването с тях ни прави и по-добри хора. Любопитното е, че всяко животно ни повлиява различно. Кучетата например снижават хормоните на стреса в нас. Котките ни избавят от усещането за самота. При депресия се препоръчва да погалим заек. Другите същества обикновено отвръщат на човека безрезервно – и често спонтанно. А на нас ни липсва

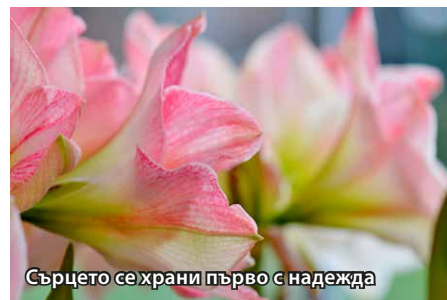
Животните подобряват душевното ни здраве

именно възможността да сме себе си. Загубили сме връзка с обикновените неща. Оттук и вечното психическо напрежение. Естествената ни връзка с животните е и доказателство, че си оставаме свързани с Майката Природа. Колкото по-надалеч бягаме от нея, толкова по-болезнено се отразява това върху нас. Любовта на животните ни връща обратно.

Сърцето се храни първо с надежда

Тя е моторът да градим смели планове и да вярваме, че ни чака нещо добро. Зрънце да е – пак е спасителна! Надеждата ни дава и силите сами да се изправим пред проблемите. За човек, който е изгубил надежда, се казва, че е отчаян и беззъб – просто безпомощен...

А надеждата се крие буквално във

Сърцето се храни първо с надежда

всичко наоколо. Гаранция за нея виждаме и в изгряващото слънце. Птиците също ни дават надежда! И добрата дума, която дочуем – тя е безценна... Затова и с надежда встъпваме в новия ден. За повече любов.

Всичко се случва за наше добро

Някак естествено умът ни отказва да свикне с нещата, които ни се струват лоши. Започва да се съпротивлява и така скоро се оказваме в безизходица. А да приемем означава да открием отново баланса си. Това важи и за неприятностите, които ни застигат. Ако гледаме на тях всъщност като на уроци, ще ни помогнат да сме още по-силни.

Затова е хубаво да приемаме. Животът винаги води през залутани пътечки, че да ни покаже накрая красотата си. И е нужно просто да му се доверим. Да приемем, че всичко се случва за наше добро.

Красимир Проданов

Всичко се случва за наше добро

Директорката на БКИ на изложбата „Еден – стъклени пластики“, юни 2021 г.

На 21 май 2022 г. напусна този свят дългогодишната директорка на Българския културен институт (БКИ) в Прага Галина Тодорова.

Многообразната ѝ дейност през изминалите 11 години допринесе за по-добро и по-пълно представяне и разпространение на българската култура в Чехия.

Тя дойде в Прага в края на лятото на 2011 г. с амбицията да работи по мащабни проекти, които да покажат пред чешката публика многообразието на тенденциите в българското изкуство. Първата ѝ голяма изява като директор на БКИ-Прага беше свързана с реализирането на подготвяната няколко години изложба „Великолепието на българските икони от 15. до 19. век“ в старинния Рожемберски дворец на Пражкия замък, която беше открита в присъствието на президента Вацлав Клаус, премиера Бойко Борисов и министъра на културата Вежди Рашидов.

Под ръководството на Галина Тодорова в Прага и в други чешки градове бяха осъществени много културни мероприятия – презентации на книги, литературни срещи, изложби, концерти, киноветери, фестивали, лекции и беседи за българските традиции и обичаи.

Галина Тодорова успя да разшири проекта „Дни на българското кино“, инициран през 2009 г. от бившия директор на БКИ Боян Панчев. Нещо повече – тя съумя да го обогати тематично и го превърна във Фестивал на

Галина Тодорова

Симона, Валери и Александра Цветкови с посланик Лъчезар Петков и Галина Тодорова (втората от дясно наляво) на откриването на изложбата „Цветни сънища“, ноември 2017 г.

българското кино, който тази година се проведе за 14-ти път.

Безспорно най-големият принос на Галина Тодорова като директор на Българския културен институт в Прага бяха организирани изложби на българските чехи и издадените по нейна инициатива *шест луксозни триезични албума, свързани с българо-чешките културни взаимоотношения*. Пред зрителите се „възродиха“ не особено известните в Чехия имена на Йосиф Питер, Иван Мърквичка, Ярослав Вешин, Йосиф Шнитер. На всеки от тях беше посветено отделно издание. През 2020 г. излезе и албумът „Българските чехи“, който получи наградата „Златен лъв“ на Асоциация „Българска книга“. Последното издание на БКИ-Прага от 2021 г. е посветено на голямата българска изложба, експонирана в Общинския дом в Прага –

„1926. София-Прага. 95 години от една паметна изложба“. Някои от албумите са осъществени в сътрудничество с Националната художествена галерия в София, с националните музеи на България и Чехия, със Славянската и с Градската библиотека в Прага, със Западнечешкия музей в Пилзен, Художествената галерия в Острава, Моравската галерия в Бърно, Моравския регионален музей, БТА, БАН и др. Така значителна част от културното наследство, което свързва двата славянски народа – българският и чешкият, е представяно и популяризирано пред широката общественост в изложбени зали, музеи и библиотеки в различни чешки градове, което е неоспорим принос на полето на културната дипломатия.

Мария Захариева

Галина Тодорова и Татяна Ангелова (дипломат от българското посолство) на откриване на изложбата „Цветни сънища“ в БКИ, ноември, 2017 г.

Абонамент

Интересува ли ви животът на българите в Чехия, България и в целия свят?

Абонирайте се за списание „Българи“, подкрепете своето българско списание! „Българи“ е едно от най-представителните списания на българската общност.

Годишният абонамент за 6 броя е само 180 Кч. Пощенските услуги поема сдружение „Възраждане“. Средствата можете да изпратите на сметката на сдружението **2201279334/2010** или по пощата на адрес: Vazraždane, Vocelova 3, 120 00 Praha 2.

Обадете ни се на GSM 777 196 322 или ни пишете на e-mail bulgari@atlas.cz

За контакти:

Vazraždane

Vocelova 602/3, 120 00 Praha 2

Тел.: +420 777 196 322

bulgari@atlas.cz, www.bulgari.eu

Facebook: Bulgari Vazraždane

Известният женски хор „Мистерията на българските гласове“ с диригент Дора Христова изнесе концерти в Моравски Крумлов и в Куржим в рамките на 27-ото издание на Международния музикален фестивал Conventus Moraviae, който се проведе от 31 май до 27 юни 2022 г.

Снимки: архив на „Мистерията на българските гласове“. Фотограф: Иржи Слама

Български брой 2/2022

Издател:

Гражданско сдружение „Възраждане“,
„Воцелова“ 3, 120 00 Прага 2

Адрес на редакцията:
Vocelova 3, 120 00 Praha 2

„Българи“ излиза с финансовата подкрепа на Министерството на културата на Чешката република

Регистрационен номер в Министерство на културата на Чешката република:
E 13282

ISSN 2336-8365

Главен редактор:

Мария Захариева

Редакционен екип:

д-р Красимира Мархолева, Красимир Проданов

Коректор: д-р Десислава Вилимовска

Сътрудници:

Снежана Таскова, Пламен Тотев, Даниела Горчева, Минка Атанасова, Раиса Андонова-Шурм, Златна Костова, Здравка Славова, Деница Проданова, д-р Десислава Вилимовска, Петя Константинова, Сирма Зидаро-Коунова, Наталия Бояджиева, Васил Самоковлиев, Ели Мандажиева

Дизайн: Владислав Цонев

Година 20, брой 2/2022

e-mail: bulgari@atlas.cz
www.bulgari.eu

Печат: TISKAP s.r.o.

Цена: 30 крони

Годишен абонамент: 180 крони

Всички права запазени

Това издание или отделни негови части не могат да бъдат размножавани, публикувани и/или предавани по електронен, механичен, фотокопирен или друг начин, както и въвеждани в информационни системи, включително компютърни, без изрично писмено съгласие от издателя – Vazraždane

Позицията на редакцията може да не съвпада с мнението на авторите на публикуваните материали. Авторите отговарят за авторството на своите текстове.

Bulgari

Periodikum bulharské menšiny v České republice
Časopis je vydáván s finanční podporou Ministerstva kultury České republiky

Bulgari 2/2022

Adresa redakce a tel. spojení:

Vocelova 3, 120 00 Praha 2
221 419 838, 777 196 322
bulgari@atlas.cz, www.bulgari.eu

Ročník XX

Periodicita: 6

Náklad: 600 výtisků

Místo vydávání: Praha

Číslo vydání: 2/2022

Evidenční číslo: MK ČR 13282

ISSN 2336-8365

Vydavatel: Vazraždane, Vocelova 3
120 00 Praha 2, IČO 26544229

Copyright: ©Vazraždane

Българско неделно училище „Възраждане“

Прием на деца за предучилищна група и на ученици

Контакти: bulgari@atlas.cz, 777 196 322

Адрес: Дом на националните общности, ул. „Воцелова“ 602/3, 120 00 Прага 2

Спирка на метро и трамвай: I. P. Pavlova

